

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Francouzský antisemitismus v 80. a 90. letech

19. století

Lenka Šmejkalová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Francouzský antisemitismus v 80. a 90. letech

19. století

Lenka Šmejkalová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Děkuji PhDr. Lukášovi Novotnému, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky a vedení práce.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	FRANCIE V 80. A 90. LETECH 19. STOLETÍ	4
2.1	Boulangéristé.....	7
2.2	Židé	8
2.2.1	Antisemitismus.....	12
2.2.2	Židovská otázka.....	16
3	EDOUARD DRUMONT	19
3.1	La France juive	22
3.1.1	<i>Ligue nationale antisémitique de France</i>	25
3.2	Edouard Drumont a 90. léta 19. století.....	27
3.2.1	Deník La Libre Parole	28
3.2.2	Edouard Drumont anarchista?!.....	33
3.3	Předchůdce Edouarda Drumonta – Alphonse Toussenel	35
4	PANAMSKÝ SKANDÁL	38
4.1	Důsledky zveřejnění seznamu zkorumpovaných.....	44
4.1.1	Smrt Jacquesa de Reinacha	46
4.1.2	Pronásledování Cornelia Herze a Léopolda Emila Artona.....	47
4.2	Situace židovského obyvatelstva před a po skandálu.....	50
5	ROK 1898	54
5.1	Demonstrace v lednu a únoru 1898.....	55
5.2	Volby do sněmovny na jaře roku 1898	58
5.2.1	Antisemitismus v politickém prostředí.....	60
5.3	Joseph Henry.....	61
6	ZÁVĚR	63
7	BIBLIOGRAFIE	66

8	RESUMÉ	70
9	PŘÍLOHY.....	72

1 ÚVOD

Po pádu druhého císařství a porážení komuny byla ve Francii ustanovena Třetí republika, jež se zmítala v politické nestabilitě, skandálech a nenávisti vůči Židům. Počátkem 19. století získali Židé ve Francii občanská práva a pomalu se začali začleňovat do společenského života. S postupnou asimilací židovského obyvatelstva se ve Francii začaly objevovat nesympatie vůči nim, jež dosáhly svého vrcholu v posledních dvou desetiletích 19. století.

Cílem diplomové práce je přiblížit, analyzovat a popsat francouzský antisemitismus v období osmdesátých a devadesátých let 19. století, kdy vrcholil jeho vliv na společnost, kulturu a politiku ve Francii, a zdůraznit činnost Edouarda Drumonta, Panamský skandál a vrcholné projevy v roce 1898. Práce se nebude zabývat Dreyfusovou aférou, která do vymezeného období spadá. Autorka se tak rozhodla proto, že v české a francouzské historiografii je této problematice věnován značný prostor a laická veřejnost je s Dreyfusovým případem již obeznámena. Na tomto místě autorka pokládá za nezbytné objasnit používání termínů Žid a Židé, jež jsou v diplomové práci používáni v etnickém smyslu.

Záměrem autorky je zodpovědět, jaké byly projevy a formy francouzského antisemitismu. Chtěla by zjistit příčinu největších antisemitských bouří na konci 19. století ve Francii a následky Panamského skandálu na francouzské Židy.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, jež jsou pro větší přehlednost dále členěny do podkapitol. První kapitola obsahuje obecný nástin Třetí republiky. Zobrazuje vývoj židovského obyvatelstva, především antisemitismu v zásadních událostech od Velké francouzské revoluce do konce devadesátých let 19. století. Kapitola řeší počátky emancipace až po asimilaci Židů a problematiku židovské otázky od osmdesátých let 19. století.

Následující kapitola se věnuje jednomu z předních francouzských antisemitů Edouardovi Drumontovi, jenž svým stěžejním dílem *La France juive* rozdmýchal ve Francii protižidovské vášně a svými novinami *La Libre Parole*, v nichž prostřednictvím šířil své antisemitské názory, vyhledával a vyvolával

skandály, v jejichž kruhu figurovali Židé. Dále představuje Drumontova předchůdce a vzor Alphonse Toussenela.

Třetí kapitola se zabývá Panamským skandálem, během něhož bylo zjištěno, že se do skandálu zapletli Židé, čehož bylo využito k antisemitské propagandě. Závěrem se oddíl věnuje analýze antisemitismu v první polovině devadesátých let 19. století. Poslední část se věnuje roku 1898, ve kterém Emile Zola publikoval svůj otevřený dopis *J'accuse*, a následkům, jež vyvolalo jeho zveřejnění. Kapitola se též zaměřuje na politické a sociální prostředí téhož roku.

Diplomová práce je zpracována na základě odborné literatury převážně ve francouzském jazyce, a to z důvodu, že se tématu francouzského antisemitismu česká historiografie věnuje pouze okrajově. Dále byly použity odborné články k dané tématice rovněž ve francouzském jazyce, ale také anglickém jazyce a dobový francouzský tisk. Z dobového tisku autorka pracovala především s periodiky *Le Petit Parisien*, *Le Matin*, *Le Figaro*, *L'Aurore* a *La Croix*.

Z odborné literatury byla pro práci přínosná publikace od Grégoira Kauffmanna *Edouard Drumont*, v níž se autor zaměřil na život francouzského antisemity Edouarda Drumonta a na to, co utvářelo jeho osobnost. Ve své monografii spojil jeho celoživotní působení s dobovým kontextem a jeho vlivem na francouzský antisemitismus.

Za velmi zdařilou můžeme označit práci Esther Benbassa *Histoire des Juifs de France*, v níž se autor věnuje historii Židů ve Francii již od 1. století našeho letopočtu do konce 20. století, avšak ve stanoveném časovém období pro tuto práci se zabývá problematikou studia Židů na univerzitách, úmrtnosti, porodnosti až po emancipaci a asimilaci židovského obyvatelstva. Studie Leona Poliakovy *Histoire de l'antisémitisme. Tome 2. L'âge de la science* se komparativně věnuje antisemitismu v anglickém, německém, ruském a francouzském prostředí.

Monografie Michaela R. Marruse *Les Juifs de France à l'époque de l'affaire Dreyfus* se zabývá francouzským antisemitismem z pohledu židovské komunity, jejího zapojení do politického života a asimilace před ústředním

milníkem knihy Dreyfusovou aférou. Autor neopomíná upozornit na stanoviska a postoje představitelů francouzské židovské náboženské komunity.

Za zmínku stojí jeden z předních autorů ve Francii, jenž se věnuje období třetí republiky, socialismu a antisemitismu – historik Michel Winock. Z jeho děl bylo v práci využito například *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours, Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France* či do českého jazyka přeložená *Historie extrémní pravice*.

Z primárních pramenů práce využila knihu Edouarda Drumonta *La France juive*, v dvoudílném svazku autor seznamuje čtenáře s historií Židů ve Francii. Ve své knize Edouard Drumont uvádí své názory na židovské obyvatelstvo a také kdo byl ve Francii Židem či židovského původu.

2 FRANCIE V 80. A 90. LETECH 19. STOLETÍ

Francie po porážce v letech 1870–1871 na čas ztratila své postavení v koncertu velmocí; německý kancléř Otto von Bismarck se ji snažil udržet v zahraničněpolitické izolaci. Nastupující Třetí republika po upevnění své pozice dokázala své koloniální ambice a diplomatickou obratnost. Země těžila ze svého finančního kapitálu a stala se největším světovým investorem. Na rozdíl od svých sousedů Francie si neprošla v období 1871–1914 vážnější diplomatickou roztržkou či mezinárodním ponížením.¹

Po ztrátě Alsaska a Lotrinska v prusko-francouzské válce si Francie kompenzovala svou národní hrdost v koloniální expanzi. Paříž potřebovala kolonie z vojenského, hospodářského a politického hlediska, jak konstatoval duchovní otec koloniální expanze Jules Ferry. Význam expanze nečelil pouze útokům pravice, ale také nacionalistické levice vedené Georgesem Clemenceauem. Kritici upozorňovali na finanční náročnost, lidské ztráty a na obětování Alsaska a Lotrinska při získávání vzdálených území. Uzavřením aliance s Ruskem na přelomu let 1893/1894 se Francie stala chráněnou před Německem na kontinentě a s odvahou začala budovat své koloniální panství, založila koloniální školu, armádu a na počátku 20. století ministerstvo kolonií. Do deseti let Francie ovládla Indočínu a Madagaskar, úspěchy na poli kolonií však nechaly veřejné mínění bez zájmu.²

Na počátku osmdesátých let 19. století si Třetí republika dokázala upevnit své politické síly, zákony a ústavu tak, aby pozdější úpravy neochromily státní uspořádání. Zklidnění situace dostalo do popředí socialismus. Donutil pravici jinak uvažovat, pokud nechtěla zaujmout roli nespokojené strany. Moci se ujali po porážce druhého císařství republikáni; přestože zvítězili, přetrvání republiky nebylo zajištěno. V prvních letech její existence ztráceli politické síly, stávali se extrémně zdrženlivými a obezřetnými. Republikáni odmítali „táborové“

¹ BUDIL, Ivo, *Edouard Drumont, Edvard Augustus Freeman a ideologické zdroje Hitlerova antisemitismu*. In: ARAVA-NOVOTNÁ, Lena (et al.), *Nová doba, Stará zloba. Soudobý antisemitismus v historickém kontextu*, Plzeň 2010, s. 52–54.

² DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha 2003, s. 577–578.

řečníky, naopak si přáli vybudovat dokonalou republiku s prezidentem Julesem Grévym. Liberálové typu Julese Ferryho byli společností odmítáni, jelikož být příznivcem liberalismu znamenalo se k moci téměř nedostat.³

V sedmdesátých letech 19. století postihla Francii řada skandálů, hospodářských krizí a pádů bank. Roku 1873 propukla ekonomická krize, na kterou reagovali vládnoucí oportunisté⁴ a již uvedli do chodu v roce 1879 Freycinetův plán, jehož úspěšnost přerušila vážná finanční krize roku 1882. Vyvolal ji krach banky *Union Générale*, jež byla podporovaná katolickými a legitimistickými kruhy, což extrémní pravice vnímala jako politické a hospodářské selhání vládnoucí strany. Pád *Union Générale* zasáhl celé bankovníctví a zpomalil růst textilního, hutnického a stavebního průmyslu. Krize podlomila pozici republikánů a poslance více oddálila od jejich voličů.⁵

Politická změna konsolidovala republikánské ideje, před rokem 1879 upevnila republikánské instituce a oživila pravici připoutanou ke katolickým a monarchistickým tradicím. Ústava z roku 1880 zaručovala svobodu tisku, svobodu shromažďování, bezplatné, povinné a laické školství a tzv. Naquetův zákon obnovil rozvody.⁶ Za druhého premiérského období Julesa Ferryho (1883–1885) se v srpnu 1884 provedla revize ústavy, která vyhlásila „republikánskou formu vlády“ za nezpochybnitelnou a zabránila členům bývalých vládnoucích rodů kandidovat na post prezidenta republiky. Dále odebírala senátu zákonodárný charakter a velkým městům přiznávala větší počet zástupců.⁷

Roku 1889 dali odpůrci republiky najevo svůj nesouhlas, venkovské shromáždění požadovalo v „soupisu požadavků a připomínek“ ustanovení nedemokratické republiky a odmítalo návrat před období komuny. Odsouzení vlády nebylo reakcí na buržoazii, která byla vedoucí složkou ve společnosti, na úkor mravních hodnot aristokracie. Veřejné mínění ovlivňoval tisk, jenž upozorňoval na skandály spojené s politickým životem či na finanční aféry. Jako

³ WINOCK, Michel, *Historie extrémní pravice ve Francii*, Praha 1998, s. 35–36.

⁴ Umírněná frakce republikánské strany.

⁵ WINOCK, s.37.

⁶ WINOCK, Michel, *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours*, Paris 2005, s. 85.

⁷ DUBY, s. 575.

první upozornil *Le Monde* 28. října 1886 na zainteresovanost Cornélie Herze do Panamského skandálu.⁸

Navzdory morální „zchátralosti“ měla republika podporu národa, mnozí se v duchu jeho „uctívání“ pokusili o kompromisní řešení, které mělo republiku odklonit od nepopulární liberální demokracie směrem k republice s monarchickými principy. Výsledkem jejich snah došlo k založení Ligy vlastenců (*Ligue des patriotes*) 18. května 1882, jejímiž členy se stali spisovatel Victor Hugo, historik Henri Martin a z řad politiků například Léon Gambeta, Ferdinand Buisson či Félix Faure. Hlavní myšlenkou Ligy vlastenců bylo vychovávat mladé lidi v nových hodnotách republiky. Myšlenky hnutí byly mírové, avšak heslo Ligy bylo militaristické: „*Za vlast knihou i mečem.*“⁹ Stoupence měla Liga ve velkých městech Paříži, Lyonu a Marseille, kde své příznivce snadno zorganizovala. Hnutí se postupně stávalo bojovou organizací, její členové projevovali oddanost jako v armádě. Po protestech na Lyonském nádraží 8. července 1887 se příslušníci Ligy dožadovali odstoupení generála Georgese Ernesta Boulangerera a z funkce ministra války. Po vyvolání demonstrací při nuceném odchodu Julese Grévyho z prezidentského úřadu byla Liga vlastenců 16. března 1889 zakázána.¹⁰

Republiku postihl „největší podvod“ v dějinách Francie, Panamský skandál, v jehož centru se nacházel stavitel Suezského průplavu Ferdinand de Lesseps. Stavitel založil v roce 1881 Všeobecnou společnost meziocéánského průplavu za účelem propojení Tichého a Atlantského oceánu. Chybný odhad podmínek v Panamě přivedl společnost do stavitelských a finančních potíží, společnost chtěla vydáním obligací navýšit svůj kapitál.¹¹ Tento krok však mohla učinit v případě změny francouzského zákona, tudíž podplatila poslance. Deník *La Libre Parole*, vedený antisemitou Edouardem Drumontem, zveřejnil seznam

⁸ WINOCK, *Historie extrémní pravice ve Francii*, s. 42.

⁹ Tamtéž, s. 43.

¹⁰ Tamtéž, s. 43–44.

¹¹ POLIAKOV, Léon, *Histoire de l'antisémitisme. Tome 2. L'âge de la science*, Paris 1955, s. 295.

všech zainteresovaných poslanců a úředníků na pokračování, ve výčtu jmen figurovali hlavně Židé.¹²

2.1 Boulangeristé

Ve volbách v roce 1885 došlo k posílení pravice, bylo zvoleno 200 konzervativců. Republika ztratila své příznivce, především zemědělci dopláceli na pokles cen svých produktů a dělníci nabývali přesvědčení, že na ně republika zapomněla. Po volbách nebyli schopni oportunisté sestavit vládu, nakonec se přiklonili k pravému středu, což znamenalo vytvářet vlády bez programu, autority a vystavení tlakům levice i pravice. V říjnu 1887 propukl Elysejský skandál, který přeměnil dosavadní boulangérismus¹³ jako výtvar lidové nálady v politické hnutí. Došlo k vytvoření koalice skládající se z radikálů, vlastenců, royalistů a bonapartistů. Georges Boulanger se chopil příležitosti a ujal se vedení koalice a vytvořil Národní republikánskou stranu.

Boulangéristé tlačili na vládní kruhy pomocí taktiky, kdy jejich představitel kandidoval v doplňovacích volbách a poté ihned odstoupil, což znamenalo vypsat plebiscit. Georges Boulanger byl nabádán ke státnímu převratu, což odmítl z přesvědčení, že ho do čela státu provolá lid. Republikáni si byli vědomi, že generál Boulanger promeškal svou příležitost a přešli do protiútok, v budoucnu zakázali kandidaturu ve více volebních okresech najednou. Proti samotnému Georgesovi Boulangerovi zinscenovali proces v senátu, obvinili jej ze spiknutí proti státu, čímž došlo k pádu jeho prestiže.¹⁴

Po nezdařeném pokusu o státní převrat roku 1889, vedený boulangéristy, došlo k odzbrojení nepřátel republiky: bonapartisté, orléanisté a klerikálové si uvědomili obtížnost poražení republiky pomocí intrik. Potřebovali najít více způsobů, jak podkopat její základy. Veškerá jejich snaha se soustředila na rozdmýchávání strachu mezi veřejností o hrozícím nebezpečí ze strany Židů,

¹² DUBY, s. 580.

¹³ Spojen s osobou populárního generála Georgesa Boulanger, ministra války. Obnovil akceschopnost francouzské armády, což vedlo ke zhoršení diplomatických vztahů mezi Německem a Francií. Více o boulangérismu WINOCK, Michel, *La fièvre hesygonale. Les grandes crises politiques 1871 à 1968*. Paris 1987.

svobodných zednářů a připravované německé invaze.¹⁵ V období 1889–1893 boulangéristé požadovali po vládě spolu se socialisty a částí radikálů sociální reformy, které však nové změny nepřinesly, a boulangéristé proto v odezvě na spiknutí s monarchisty přešli v politickém spektru na levou stranu.

V jejich volebním programu pro doplňující volby do městských obvodů se objevily prvky antisemitismu.¹⁶ V provinciích konzervativci pod vlivem socialistických a boulangéristických spisů začali socialismus chápat jako válku proti Židům. Boulangéristé začali trávit čas diskuzemi o antisemitismu. Stal se silou, která byla větší, než se zdálo. Novináři nebo řečníci dospěli k názoru, že své názory musí obohatit o antisemitismus. Štvavá antisemitská propaganda v řadách boulangéristů zůstávala bez reakcí generála Boulanger.¹⁷

2.2 Židé

Vážným důsledkem Velké francouzské revoluce pro Židy na celém světě byla emancipace. Přiznání základních občanských práv, možnost základního vzdělání či svoboda pohybu z nich učinily občany, jako byli všichni ostatní. Francie šla ostatním státům příkladem, režimy od prvního císařství po Třetí republiku neměnily či nezpochybnily práva Židů. Oficiální uznání neznamenal úplnou asimilaci židovského obyvatelstva.¹⁸ Velká francouzská revoluce udělala z Židů občany, mohli se začlenit do francouzské kultury, se kterou denně přicházeli do kontaktu. Z tohoto vyplývá, že Židé přestali tvořit přísně oddělenou skupinu společnosti.¹⁹

V Paříži se od roku 1809 rozrůstala nová židovská buržoazie, představující minoritu v populaci Židů ve městě. Postupně se stala terčem antisemitů považujících všechny Židy za bohaté. O třicet let později se židovská buržoazie rozrostla a do vyšší třídy obchodníků se připojily rodiny: Fouldů, Oppenheimů,

¹⁴ DUBY, s. 578–579.

¹⁵ DUBNOV, Simon, *Histoire moderne du peuple juif, 1789–1938*, Paris 1994, s. 1283.

¹⁶ CRAPEZ, Marc, *Le socialisme moins la gauche. Anticapitalisme, antisémitisme, national-populisme*. In: *Mots* 55, 1998, 6, s. 84.

¹⁷ MERMEIX, *Les antisémites en France. Notice sur un fait contemporain*, Paris 1892, s. 41–43.

¹⁸ MESSADIÉ, Gerald, *Obecné dějiny antisemitismu*, Praha 2000, s. 234.

¹⁹ MARRUS, Michael R., *Les Juifs de France à l'époque de l'affaire Dreyfus*, Paris 1985, s. 108.

Furtado, Goudchauxů, d'Eichtalů, Sternů, Worms de Romillyů, Laurent-Meyerů, Javalů a Dupontů. Během červencové monarchie a druhého císařství do buržoazních kruhů vstoupili Pereirovi, Millaudovi a Maasovi. Od roku 1860 přicházela do Paříže řada židovských šlechticů, jako byli baron Rothschild, Koenigswarterové, d'Almeidaové. Někteří jako bratři Pereirové se stali zastánci ekonomického pokroku.²⁰

Životní styl, lákající jedince ke vstupu do vyšších třídních kruhů, se nelišil se od toho křesťanského. Příslušníci židovské buržoazie vlastnili vily nedaleko Paříže, služebnictvo, šperky, stříbrné nádoby, cenné obrazy a nábytek, vstupovali do spolků a klubů. Sňatky uzavírali v rámci své sociální třídy jako zbytek buržoazie.²¹ Se vznikem aristokracie došlo ke zvýšení prestiže židovské obce. Vůdčí úloha náležela rodině Rothschildů, která se mohla opřít o svůj majetek, o mezinárodní pověst jako rakouské šlechty, ale zároveň si byla vědoma vazeb na židovskou obec.²²

Průmyslová revoluce, červencová monarchie a druhé císařství přispěly k zániku tradičních židovských povolání. V polovině 19. století žilo na 5 % Židů v totální chudobě, chudí dostávali pomoc od *Comité de bienfaisance juif*. Situace chudých Židů byla odrazem jejich omezování, co se týče možností vykonávat různá povolání. Jazyková a sociální odlišnost vedla k tomu, že jejich okolí je vnímalo jako cizince; Židé se stávali objektem ponižování. Po roce 1871 do Paříže přicházeli Židé z Alsaska, jejich postavení ve společnosti komplikoval německý původ. Část imigrantů se uchýlila do oblasti Středozemního moře, kde vynikali obchodem a svobodnými řemesly.²³

Od sedmdesátých let 19. století klesal počet nekvalifikovaných pracovníků, v období 1867–1907 vzrostl počet svobodných a vysokoškolských povolání jako právníci, lékaři, umělci a průmyslníci. Od roku 1887 klesal počet řemeslníků, Židé postupně opouštěli tradiční řemesla zpracování kůže a textilní

²⁰ BENBASSA, Esther, *Histoire des Juifs de France*, Paris 2000, s. 163–164.

²¹ Tamtéž, s. 165.

²² MARRUS, s. 51.

²³ BENBASSA, s. 167.

průmysl, pronikali do hodinářství, šperkařství. Obchod byl nadále jejich doménou, židovští zaměstnanci se uplatnili v průmyslu a obchodu.²⁴

Na počátku osmdesátých 19. století žilo ve Francii na 80 000 osob hlásících se k judaismu, což představovalo 0,2 % veškeré populace.²⁵ Společenská úloha Židů byla výrazná, v první řadě na ni upozorňovaly články a publikace. Po připojení Alsaska a Lotrinska k Německu a po pogromech v carském Rusku se zvyšoval příchod aškenázských Židů.²⁶ Sociálně-ekonomické rozdíly mezi jednotlivými židovskými skupinami se postupně stíraly. Židé přišli v roce 1880 z Ruska do Francie, pocházeli ze zemědělských oblastí, čímž zůstávala většina znevýhodněna ve vztahu k lidovým městským Židům. Rozdíly mezi židovským obyvatelstvem byly viditelné mezi vesničany a obyvateli měst, francouzskými Židy a cizinci, avšak odlišnosti ustoupily během jedné generace.²⁷ Alsaští Židé navzdory nedávnému příchodu do Francie se kolem roku 1891 zapojili do společnosti, bankovníctví, obchodu, průmyslu a také do veřejných funkcí. Stali se z nich umělci, aristokraty, pracovali jako dělníci, prokazovali odhodlání opustit ghetta, jelikož jejich izolace trvala dlouho.²⁸

Podle republikánské rétoriky v roce 1880 se hranice klerikalismu překrývala se všemi aktivitami politické levice. Židé si nemohli dovolit navázat spolupráci s těmito politickými pohyby, které reprezentovaly otevřenou a stálou hrozbu pro existenci judaismu ve Francii. Židé také přispěli k významné podpoře politiky odmítající spojení se katolíky a monarchisty, neboť by toto možné spojení znamenalo pro Židy komplikace. Vůdce židovské komunity vytušil, že skutečné nebezpečí hrozí z politické kampaně podnětené laickými zákony antiklerikálů a konkrétních opatření vydaných v roce 1880. Státní moc se pokoušela omezit státní podporu náboženských institucí. Omezení bylo primárně namířené proti katolické církvi, avšak židovské instituce se staly jeho obětí.

²⁴ Tamtéž, s. 169.

²⁵ Tamtéž, s. 168.

²⁶ BUDIL, s. 58.

²⁷ BENBASSA, s. 169–170.

²⁸ MARRUS, s. 50–51.

Legislativní a politická opatření oklestila rozpočet konzistoře a snížila platy rabínů. Konzistoře musely spravovat fondy a náboženské školy.²⁹

Počátkem devadesátých let započala diskuze mezi samotnými Židy, zda jsou příslušníci rasy či etnické skupiny. K těmto diskuzím se přidal fakt, že asimilovaní Židé se odkláněli od judaismu, jelikož pro ně náboženství nehrálo v soukromém životě rozhodující roli.³⁰ Tento jev můžeme pozorovat například u radikálního poslance Alfreda Naqueta. Rodiče byli Židé, on přestával praktikovat judaismus od svých třiceti let a začal inklinovat ke křesťanství. Naquet reagoval na svou náboženskou příslušnost ve článku v novinách roku 1866: „*Ano jsem žid, rasou, nejsem jím na základě náboženství, nejsem katolík, protestant, muslim nebo buddhista.*“³¹ V dobře informovaných kruzích kolem roku 1890 zamítli intelektuálové ideu Žida jako příslušníka rasy. Vydání *La Grande Encyclopédie* stanovila rozlišení mezi rasou a etnickou skupinou, Židé spadali do druhé skupiny. Paul Topinard,³² francouzský antropolog, prohlásil: „*Židé jsou náboženským uskupením, starý rozptýlený národ, dnes tak smíchaný jako na počátku. Židé neměli právo se nazývat rasou již od svého rodiště.*“³³

V roce 1891 proběhla řada přednášek na problematiku rasového židovství. Clémence Royer³⁴ se ujala vyvrácení idejí rasového židovství před Antropologickou společností v Paříži. Solomon Reinach, židovský archeolog, v sérii svých přednášek na *École du Louvre* napadl termíny árijský a árijská nadřazenost. Ernest Renan³⁵ v přednášce na téma O zneužívání pojmu „rasa“ v *Société des Études juives*, jejíž text byl publikován v *Revue des Études juives*. Proti rasovému antisemitismu Ernsta Renana vystoupili Isidore Loeb a James Darmesteter. Isidor Loeb, rabín působící v židovských seminářích v Paříži, představil vše, co kdy bylo na toto téma napsáno. Citoval Topinarda, aby dokázal,

²⁹ Tamtéž, s. 151.

³⁰ ARENDOVÁ, Hannah, *Původ totalitarismu I–III*, Praha 2013, s. 153–154.

³¹ MARRUS, s. 34.

³² Paul Topinard, francouzský lékař a antropolog. Zakladatel vývojové antropologie, zabýval se klasifikací lidských ras a typů v Evropě.

³³ MARRUS, s. 33–35. Citát na straně 35.

³⁴ Clémence Royer přeložila dílo Charlese Darwina do francouzštiny.

že jednota rasy nikdy nebyla nutná k utvoření národu či státu. Kromě toho odmítl tvrzení, podle kterého Židé tvoří samostatnou a unikátní rasu příbuznou se starověkými Židy v Palestině.³⁶

2.2.1 Antisemitismus

Moderní antisemitismus narůstající od roku 1880 byl výsledkem antijudaismu křesťanů a antikapitalistů zaměřených proti strachu z Židů. Antisemitismus uchopil vzepětí průmyslové revoluce, urbanizace, politických převratů a uchvátil moderní, venkovskou a katolickou společnost. Živil nepokoj a strach z nezaměstnanosti, vyvolávaný ekonomickou depresí v poslední čtvrtině 19. století.³⁷ Francouzský antisemitismus lze rozdělit na skupiny: pseudovědecký, sociologický, nenávistný a klerikální.

Pseudovědecký antisemitismus reprezentovalo vydávání knih například od Ernesta Renana *Histoire générale et système comparé des langues sémitique*. Francouzský myslitel Ernest Renan se vymezil proti rasové teorii v antisemitismu. Na své přednášce v Paříži roku 1883 se snažil prokázat, že diaspora patří k době minulé, jelikož ztratila svůj význam při asimilaci Židů, a že judaismus je náboženskou skupinou, čímž vyjádřil vědeckou formou všeobecně panující dogma.³⁸

Francouzský antisemitismus byl hrubý a mezinárodní, vyznačující se náboženskou a antikapitalistickou složkou. Postavil se proti parlamentní republice, příliš buržoazní, svobodné, protináboženské a podněcoval lid proti Židům, o nichž antisemité předpokládali, že drží ve svých rukou banky, tisk a republikánské strany (příloha č. 1).³⁹

Nenávist vůči Židům pramenila u antisemitů z předsudků, rasové méněcennosti, podvodů a údajné zálibě Židů v konspiracích (příloha č. 2). Přes

³⁵ Ernest Renan byl filozof, jazykovědec, historik, religionista. Ve svém díle *Histoire générale et système comparé des langues sémitique*, představil nadřazenost indoevropské rasy před semitskou. Rasový rozdíl nechápal biologicky, ale kulturně či etnicky.

³⁶ MARRUS, s. 33–36.

³⁷ BENBASSA, s. 210.

³⁸ JOHNSON, Paul, *Dějiny židovského národa*, Praha 2007, s. 366–367.

³⁹ WINOCK, Michel, *La France politique XIXe–XXe siècle*. Paris 2003, s. 198–199.

očividnou nenávisť byli úspěšní ať už na poli financí, či v akademických kruzích. Francouzský klérus v 19. století sváděl boj s republikou. Církevní představitelé disponovali malou pravomocí nad duchovenstvem, především nad řádem Mariánských augustiniánů, podléhajícím přímo Vatikánu. Mariánští augustiniánové potřebovali nepřítel, našli ho v protestantech, svobodných zednářích a Židech. Řád založil úspěšné nakladatelství *La Bonne Presse*, vydával deník *La Croix*, který se zavázal bojovat proti trojím nepřítelům Francie.⁴⁰ Podle *La Croix* chtěli Židé bankrot státní pokladny, protestanti mohli zničit katolictví, tedy duši Francie a Svobodní zednáři tvořili pojítko mezi výše zmíněnými.⁴¹

Díky prolínání politické a ekonomické sféry mohli oponenti ztotožnit modernitu se židovstvím. Došlo k nárůstu nově založených antisemitských periodik či vydání nových spisů. Například roku 1880 zveřejnil De Saint-André pojednání *Franc-Maçon et Juifs* a v roce 1881 byl založen antisemitský list *L'Anti-Juifs*.⁴² Obecně se teoretici antisemitismu zabývali situací ve Francii na rozdíl např. od Alžírka, kde problematiku zjednodušovali.

Alžírští Židé byli francouzskými občany na rozdíl od tamějších Arabů, čímž měli nadřazené postavení nad muslimy. Další část populace Alžírka tvořili křesťané smíšené z Francouzů, Italů a Španělů, kteří do země přišli zbohatnout, avšak Židé příchozím nečekaně konkurovali v obchodě. Životní podmínky alžírských Židů se nelišily od poměrů ruských Židů. V Alžírsku populace měla tři hlavní kategorie. První tvořili velkoobchodníci, vyvážející potraviny a dovážející průmyslové výrobky z Evropy. Druhou třídu tvořili obchodníci a řemeslníci. Poslední v hierarchii byli chudí dělníci a nezaměstnaní. Žili v trvalém kontaktu s různými vrstvami společnosti, s muslimy a křesťany. Židé v Alžírsku se pohybovali mezi dvěma nepřátelskými stranami, které v případě svých politických zájmů neváhaly přistoupit k pogromům.⁴³

⁴⁰ DUBNOV, s. 1281.

⁴¹ *La Croix*, 13. 11. 1896, 17/4159, s. 2.

⁴² BUDIL, s. 59.

⁴³ DUBNOV, s. 1281.

Ve francouzské metropoli se objevily noviny jako *L'Anti-juif*, *L'Antisemistime*, které svým čtenářům oznamovaly: „Žid, tady je nepřítel!“⁴⁴ Podobný druh literatury byl osudný pro vývoj antisemitismu ve Francii, pochleboval vkusu nevzdělané veřejnosti, ale vulgarismy antisemitů nenašly pochopení kultivovaných osob. Postupně se antisemitismus stal nástrojem šovinistů z *Ligue des Patriotes* reprezentovaných Déroulèdem a monarchisty, vyčkávajících na vhodný okamžik, aby mohli vzít moc republikánům za pomoci ministra války Boulangerova.⁴⁵

Roku 1880 začal jezuitský list *Civiltà Cattolica*⁴⁶ v jedné ze svých rubrik napadat Židy. Jejich kampaně prezentovala afektovanost. Do konce 19. století provedly čtenáře všemi finančními skandály, Dreyfusovou aférou⁴⁷ i prvním sionistickým kongresem v Basileji. V červenci 1881 se katolická revue *Le Contemporain* vyjádřila k ruským pogromům: „Aktuální persekuce ruských židů, vraždění, vydrancování židovských rodin, které se staly obětmi v této zemi. Nezbytně vyvolává otázku, proč jsou tito lidé objektem nenávisti a násilí.“⁴⁸ V dubnu 1882 *Revue des questions historiques* prohlásilo, že židovskému řízení světa je potřeba učinit přítrž, neboť svobodné zednářství dělá Žid nebo židovství je svobodný zednář.⁴⁹

Vláda roku 1881 schválila tiskový zákon rušící dosud trvající zákaz kritiky náboženských skupin, aby čelila kritice a bylo oslabeno postavení katolické církve. Důsledky zákona postihly židovskou obec, jež se proti antisemitské štvanci v Drumontově deníku *La Libre Parole* snažila odpovídat prostřednictvím

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Časopis *La Civiltà Cattolica* byl od svého založení v roce 1850 oficiálním nástrojem Svatého stolce, ale s nástupem nového papeže Lva XIII. nebyl ochoten dělat kompromisy mezi reformami zahájenými papežem a nastaveným kurzem časopisu.

⁴⁷ Dne 14. října 1894 byl obviněn syn bohatého průmyslníka z Alsaska Alfred Dreyfus, znamenitý důstojník a jediný Žid sloužící v důstojnickém štábu. Dělostřelecký kapitán Alfred Dreyfus, byl nařčen z předání tajných dokumentů Německu. Jeho vina se „dokázala“ porovnáním rukopisu, který provedl jeho nadřízený. Vojenský tribunál Alfreda Dreyfusa odsoudil na základě tajného spisu vinným ze zrady a uložil mu trest degradace, doživotní deportace na galeje na Ďábelské ostrovy. ATTALI, Jacques, *Les Juifs, le monde et l'argent. Histoire économique du peuple juif*, Paris 2002, s. 390–391.

⁴⁸ POLIAKOV, s. 289.

⁴⁹ Tamtéž.

svého časopisu *La Vraie Parole*.⁵⁰ V roce 1882 zapříčinil zakladatel Eugène Bontoux *Union Générale* její bankrot, do peněžního ústavu ukládala svůj kapitál církve a katolická buržoazie. Eugène Bontoux odmítl uznat svou vinu na pádu banky a z jejího krachu obvinil Rothschildy. Byl velmi potěšen, když se prvky skandálu objevily v dílech francouzských spisovatelů, Emil Zola námět použil do svého románu *Peníze* a Paul Bourget v *Cosmopolisu*.⁵¹

Téma Žid se stalo od roku 1886 módním a výnosným podnikem pro řadu novinářů a spisovatelů. Celý proces vydávání antisemitských knih se na začátku období zvaného Belle Epoque počítal na tisíce titulů. Tento vysoký počet mohl budit dojem, že se Francie vydala cestou antisemitismu. Vydání *La France Juive* Edouardem Drumontem⁵² v roce 1886 zahájilo novou éru antisemitismu. Edouard Drumont chtěl svým dílem dosáhnout stejné velikosti jako Alphonse Toussenel. Jeho touha byla vyslyšena, neboť se jeho dílo stalo ve Francii nejčtenější knihou.⁵³

V září roku 1890 se deník *La Croix* prohlásil „nejantijudaistickými novinami ve Francii“. Ve stejnou dobu napsal jeho redaktor svému vedoucímu Paulu Vincentovi de Bally: „Židovská aféra nově nadchla všechny křesťany. Velké číslo *semi-incrédules* zahájilo v domnění, že Francie není popravdě francouzská jako katolická.“⁵⁴ A takto se utvářel antisemitismus s katolickými atributy. Věřící již nemysleli náboženský antisemitismus, ale antisemitismus světský, vědecký či rasový.⁵⁵

Antisemitismus byl roku 1890 všudypřítomný v politické kultuře občanů, téměř nikdy se neprojevoval v parlamentní sféře. V něm židovské obyvatelstvo reprezentovali, Adolphe Cremieux a Alfred Naquet, které ostatní poslanci

⁵⁰ BUDIL, Ivo, *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. In: TYDLITÁTOVÁ, Věra (ed.), *Kolokvium o soudovém Antisemitismu*. Plzeň 2007, s. 16–17.

⁵¹ FONTETTE, Francois de, *Histoire de l'antisémitisme*, Paris 1991, s. 77.

⁵² Edouardu Drumontovi se bude práce věnovat v další kapitole.

⁵³ BECKER, Jean-Jacques, CANDAR, Gilles, *Histoire des gauches en France. Tome 1. L'Heritage du XIXe siècle*, Paris 2004, s. 390.

⁵⁴ POLIAKOV, s. 293.

⁵⁵ Tamtéž.

respektovali. Mimo parlament začaly antisemitské útoky od roku 1886 vzhledem k vydání *La France juive* Edouardem Drumontem, avšak zde neměly ohlas.⁵⁶

Skupina delegátů francouzských antisemitů v roce 1891 předložila v senátu návrh zákona, v němž požadovala vyhnání Židů. Senát o tak zastaralém řešení nechtěl diskutovat, antisemity však jejich neúspěch neznepokojil. O rok později vyšly v Paříži noviny *La Libre Parole* pod vedením Edouarda Drumonta, profitující na menších událostech, incidentech a skandálech, které podněcovaly dav proti Židům a Svobodným zednářům.⁵⁷

Proti vzrůstajícímu antisemitismu se postavil novinář Albin Valabrégne a ve svém článku *L'Anti ... Antisemisme* se zamýšlel nad antisemitismem ve Francii. Na příkladu mladých Židů, jejichž předci opustili ghetto a stali se bohatými občany vlastníci továrny, banky či přispívají na dobročinné účely, se stali terčem nenávisti společnosti. Na jejich společenské postavení útočila propaganda socialismu představující, že Židé jsou obecně součástí vedoucí třídy. Albin Valabrégne byl přesvědčený, že: „*aktuální konflikt je materiální a dnes neřešitelný.*“ Stávající společnost považoval za ztracenou, procházející morálním úpadkem, který chtěla léčit materialismem. Na vzorku jedné desetiny populace hodnotila zbytek, jenž nezískával milionové renty.⁵⁸

2.2.2 Židovská otázka

Až do roku 1880 nebyla ve Francii přítomna židovská otázka, neboť první desetiletí existence Třetí republiky se řešily závažné otázky mezi monarchisty a republikány. Mnoho francouzských Židů devadesát let po získání svobod a práv přenechalo vyznávání svého náboženství starším generacím. Ve své cestě emancipací se úplně začlenili do francouzského národa. Tato naprostá integrace židovské komunity se prezentovala na ochotě rodičů židovského původu dávat svým dětem francouzská křestní jména.⁵⁹

⁵⁶ JOLY, Laurent, *Antisémités et antisémitisme à la Chambre des députés sous la IIIe République*. In: *Société d'Histoire Moderne et Contemporaine* 54, 2007, 3, s. 65.

⁵⁷ DUBNOV, s. 1284.

⁵⁸ *Le Figaro*, 30. 3. 1894, 40/89, s. 1–2.

⁵⁹ WINOCK, Michel, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, Paris 1990, s. 193.

Přetrvával obraz Žida začleněného do společnosti, jenž vyznával kapitalistické hodnoty, ve svůj prospěch využíval korupci a „parazitoval“ na společnosti. Proto se zdá, že nastal významový posun v chápání Židů, došlo k posunu od „Žida lichváře“ k „Židu kapitalistovi“. Hranice mezi židovskou a sociální otázkou ztratila svou podstatu.⁶⁰ Proto se také Židé s politickým zaměřením „nalevo“ vymezovali proti buržoazii.⁶¹

Tento fenomén měl, aniž by spustil debatu před rokem 1880, rozhodující faktory, mimo jiné zmíněnou konsolidaci republiky. V roce 1883 deník *L'Anti-Sémitique* otiskl titulok: „*Žid tady je nepřítel.*“ Novinám se nedostala žádaná pozornost, avšak kolem roku 1884 se téma židovské otázky stávalo aktuálnější.⁶² Židovská otázka dostávala prostor poté, co se dílo Edouarda Drumonta *La France Juive* stalo ve Francii populární a rozpoutalo vlnu antisemitismu.⁶³ Pro něho židovská otázka nebyla problémem náboženským, nýbrž sociálním a ekonomickým.⁶⁴

Od roku 1890, kdy probíhaly volby do senátu, poprvé kandidáti položili židovskou otázku před shromáždění politiků.⁶⁵ Dne 11. února 1895 přednesl Théodor Denis ve sněmovně interpelaci, která neměla do vypuknutí Dreyfusovy aféry obdoby. Žádal po vládě zvážení setrvání Židů v rozličném odvětví francouzské administrativy. Po několika odloženích se interpelace a připojení návrhu royalistů o zabránění „infiltrace“ Židů mezi aristokracii, dostala k projednání 25. května 1895, kdy proběhla diskuze, která se protáhla až do 27. května 1895.

Théodor Denis a zástupce royalistů vikomt d'Hugues kladli menší důraz na problematiku ekonomického antisemitismu než podle nich na nebezpečí představující přítomnost Židů ve státě. Théodor Denis odsuzoval „dominanci“ Židů ve vysokých funkcích státní administrativy, ministerstev a upřednostňování jejich zaměstnávání. Aniž by jmenoval konkrétního člověka, narážel na „zradu“

⁶⁰ BECKER, s. 192.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 194.

⁶³ GAILLARD, Henri, *La question juive*, Paris 1900, s. 4–5.

⁶⁴ DEPLOIGE, Simon, *Saint Thomas et la question juive*. In: *Revue néo-scholastique* 3, 1896, 12, s. 375.

Alfreda Dreyfuse. Doporučil, aby bylo přijato opatření proti Židům, kteří mají bydliště blízko hranic s Německem. Po dvou dnech jednání se židovského obyvatelstva ve Francii zastal Georges Leygues, což pět měsíců od odsouzení Alfreda Dreyfuse a dva a půl roku po vypuknutí Panamského skandálu bylo odvážné. V této době však voliči na veřejný protest proti antisemitismu nechtěli slyšet.⁶⁶

⁶⁵ *Gil Blas*, 21. 1. 1890, 12/3719, s. 2.

⁶⁶ KAUFFMANN, Grégoire, *Edouard Drumont*, Paris 2008, s. 311–313.

3 EDOUARD DRUMONT

Druhou polovinu osmdesátých let 19. století ovládl knižní bestseller Edouarda Drumonta (příloha č. 3), který svou knihou vytvořil novou atmosféru a cestu modernímu francouzskému antisemitismu. Drumont se stal autorem nejčtenějšího antisemitského pamfletu, komentátorem Panamského skandálu a novinářem, jehož noviny *La Libre Parole* upozornily na Dreyfusovu aféru.⁶⁷

Edouard Drumont se narodil 3. května 1844 do rodiny Adolpha-Josepha Drumonta a jeho ženy Honorine. Jeho otec byl synem řemeslníka v Lille. V mládí odešel do Paříže, v letech 1835–1838 vykonával funkci sekretáře u cestovatele a historika Alexandra Buchona, s jehož sestrou Honorine se 23. srpna 1838 oženil. Díky svým kontaktům opatřil Alexandre Buchon místo Adolphu-Josephu Drumontovi na pařížské radnici.

Edouard Drumont se nikdy o svém otci nevyjádřil hanlivě. Vždy o něm mluvil s chválou a respektem jako o muži oplývajícím jazykovými a encyklopedickými znalostmi, a to navzdory duševní chorobě, která u něho propukla pravděpodobně v době synova narození.⁶⁸

Otec zajistil mladému Edouardovi Drumontovi od roku 1857 studium na *lycée Bonaparte*, kde pravděpodobně zažil pocity sociální méněcennosti. Z těchto důvodů se rodina rozhodla změnit školu, od října 1859 začal Drumont navštěvovat *lycée Charlemagne*. Avšak vysokoškolské vzdělání bylo z důvodu otcovy duševní nemoci vyloučeno, choroba již naplno propukla a Adolph-Joseph Drumont byl hospitalizován v psychiatrickém zařízení v *Maison impériale de Charenton*.⁶⁹ Po otcově hospitalizaci se rodina dostala do finančních potíží, Edouard Drumont opustil školu. Živil se jako úředník na pařížské radnici, jednotvárné zaměstnání snesl pouhých šest měsíců. Následně se zřekl péče o svou matku a sestru a obě ženy zanechal bez jakýchkoliv prostředků.⁷⁰

⁶⁷ POLIAKOV, s. 291.

⁶⁸ KAUFFMANN, s. 18–20.

⁶⁹ Tamtéž, s. 21–25.

⁷⁰ BUDIL, *Edouard Drumont*, s. 55.

Edouard Drumont se vydal na dráhu novináře, publikoval v *Le Moniteur du bâtiment, La Presse théâtrale et musicale* a dalších malých novinářstvích. Roku 1864 se seznámil s Henrim Lasserrem⁷¹ a díky tomuto setkání se započal měnit vztah jeho ke katolictví. V bytě Henriho Lesserra na *rue de Seine* se Drumont setkal s řadou význačných osobností tehdejší francouzské společnosti Berbeyem d'Aureville, redaktorem *La Gazette de France*, Arthurem de Boissieuem a uměleckým kritikem Théophilem Silvestrem. Setkávání v bytě Henriho Lesserra dopomohlo Edouardovi Drumontovi ke kontaktům s katolickým tiskem. Nakonec začal přispívat v letech 1864–1867 do *Revue du monde catholique* a *La Contemporain*.⁷²

Ve svých článcích se Edouard Drumont poprvé zmínil o Židech, jeho útoky proti nim se nesly v duchu náboženského antijudaismu. Židy například obviňoval ze smrti Ježíše Krista, dle jeho názorů odmítli poselství Ježíše Krista a setrvali v čekání na příchod Mesiáše. Drumont se roku 1868 neúspěšně pokoušel stát pravidelným redaktorem deníku *Le Figaro*. Ve stejné době se zapletl do pouliční potyčky s radikály Henriho Rocheforta.⁷³ Do roku 1874 navázal spolupráci s periodiky *La Galerie, La Revue, Le Petit Journal*, v novinách dostal prostor ke krátké kritice tehdejšího výtvarného umění. Tentýž rok se na něj obrátil Émile de Girardin, vydavatel vlivného deníku *La Liberté*⁷⁴ a nabídl mu místo.⁷⁵

Jako mnoho jeho kolegů, Edouard Drumont chápal svou profesi novináře jako činnost, která vyžaduje literární nadání, ale za niž obdrží nízkou symbolickou odměnu. Přesvědčen o kvalitě svých literárních kvalit sepsal ve spolupráci s Alexandrem Dumasem mladším a svým přítelem Aimém Dollfusem neúspěšnou divadelní hru *Je déjeune à midi*. Brzy následoval román *Le Dernier*

⁷¹ Intelektuál, publicista a autor díla *Notre-Dame de Loudres*.

⁷² KAUFFMANN, s. 29–34.

⁷³ Tamtéž, s. 35–41.

⁷⁴ Deník *La Liberté* byl původně bonapartistického zaměření, ale podporoval reformní a liberální tendence ve francouzském politickém životě.

⁷⁵ KAUFFMANN, s. 47–48.

*des Trémolin*⁷⁶ vydaný roku 1879.⁷⁷ Počátkem osmdesátých let 19. století se Edouard Drumont velice spřátelil s Alphonsem Daudetem, díky němu se seznámil s Gustavem de Flaubertem, Émilem Zolou, Guy de Maupassantem či Ivanem Sergejevičem Turgněvem.⁷⁸ Roku 1879 vstoupil do života Edouarda Drumonta jezuita Otec Stanislas Du Lac de Fugères,⁷⁹ jenž ho výrazně ovlivnil.

Edouard Drumont, nespokojený se svou prací novináře, se v řadě článků otisknutých v prosinci 1886 v *Le Pilon* vrátil ke své formě „temného“ novináře. Dal průchod své zatrpklosti, neboť se považoval za muže s vysokou inteligencí a talentem, nedoceněným svými současníky. Ve svých třiceti pěti letech hledal východisko ze svých frustrací v náboženství, přičemž o rok později konvertoval ke katolictví. V roce 1882 se oženil v kostele pařížského Katolického institutu s Louise Gayteovou. Manželství vydrželo tři roky do Lousiny smrti roku 1885.⁸⁰

Před rokem 1886, do vydání *La France juive* nebyl antisemitismus ve Francii módní. Existoval „manuál“ *L'Année Liturgique* (1841) nápomocný při výuce náboženství sepsaný Prosperem Louisem Pascalem Guérangerem. V roce 1845 vydal Alphonse Toussenel svou práci *Les Juifs rois de l'époque*, hojně citovanou Edouardem Drumontem.⁸¹

Prostřednictvím svých článků v *La Liberté* informoval Edouard Drumont své čtenáře o tom, kam jeho chystané dílo směřuje. V tomto období se zaměřil na studium díla Alphonse Toussenela. Přesto se však zdržel jakýchkoliv útoků proti Židům, poněvadž deník *La Liberté* byl proti jakýmkoliv projevům antisemitismu.⁸² Vzhledem k názorovým postojům svého zaměstnavatele Edouard Drumont 28. prosince 1886 před vydáním knihy oznámil čtenářům svůj

⁷⁶ Tento román a díla *Les Fêtes nationales à Paris* (1879) a *Mon vieux Paris* (1879) hájily konzervativní uspořádání francouzské společnosti před její modernizací. Tamtéž s. 50.

⁷⁷ KAUFFMANN, s. 49–51.

⁷⁸ Tamtéž, s. 53.

⁷⁹ Stanislas Du Lac de Fugères pocházel ze staré aristokratické rodiny. Stal se představitelem katolického konzervatismu, také sehrál důležitou roli při založení katolického hnutí *Oeuvre des cerles catholiques d'ouvriers*. Tamtéž, s. 57.

⁸⁰ Tamtéž, s. 57–59.

⁸¹ ANDERSON, Thomas P., *Édouard Drumont and the Origins of Modern Anti-Semitism*. In: Catholic University of America Press 53, 1967, 1, s. 30.

⁸² KAUFFMANN, s. 68–69.

odchod z novin. Začátkem ledna 1886 se stal redaktorem ultrakatolických francouzských novin *Le Monde*.⁸³

3.1 La France juive

Edouard Drumont vydal roku 1886 zprávu o vydání svého velkého pamfletu *La France juive*, jenž se stal v poslední třetině 19. století ve Francii úspěšným.⁸⁴ První vydání své knihy dal na své náklady. Nejednalo se příliš o originální dílo, nýbrž o kompilaci příspěvků k integračnímu mýtu židovské rasy ve Francii.⁸⁵ Drumont uchopil ve svém díle vše, co mohlo podnítit jeho posedlost Židy. Pyšný na své argumenty a odbornou slovní zásobu pochopil jako jeden z prvních význam žurnalistiky, politické propagandy zaměřující se na masy.⁸⁶

S první kritikou svého díla se Edouard Drumont setkal 15. dubna 1886 v *Archives israélites*, další hodnocení na sebe nedala dlouho čekat. Georges de Pascal ho v *La Croix* nazval „Goliášem moderní doby“. Zanedlouho se začaly ozývat osoby napadené v knize, Drumont například Arthura Meyera označil za „semitskou mumii“. Meyer vyzval Edouarda Drumonta na souboj. Ze souboje s Arthurem Meyerem vyšel Edouard Drumont jako morální vítěz.⁸⁷ Arthur Meyer uchopil Drumontovu levou ruku a udeřil ho do boku. Poté byl zasažen mečem do stehna, sekundanti následně souboj ukončili.⁸⁸

Souboj mezi Edouardem Drumontem a Arthurem Meyerem přitáhl pozornost ke knize a k autorovi, jeho incident s Arthurem Meyerem byl vyšetřován. Celý incident sledoval například deník *Le Figaro*. Policie zahájila složité vyšetřování, během něhož podali výpovědi předvolaní svědci obou stran k objasnění celého souboje. Soudce po výpovědi všech zúčastněných nedošel k jednoznačnému závěru, zda došlo pouze k provinění nebo ke zločinu. Avšak na základě minulých případů noviny spekovaly o pravděpodobnosti, jestli

⁸³ Tamtéž, s. 105.

⁸⁴ WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 118.

⁸⁵ HERMON-BELOT, Rita, *L'Emancipation des juifs en France*, Paris 1999, s. 102.

⁸⁶ WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 81.

⁸⁷ BUDIL, *Edouard Drumont*, s. 62–63.

⁸⁸ *Le Figaro*, 25. 4. 1886, 32/115, s. 1.

nepřistoupí soudce k trestu.⁸⁹ Konečný rozsudek vynesl soud počátkem července, jehož znění se v tisku, objevilo 4. července 1886. Soudce shledal vinným Arthura Meyera i přes vyprovokování urážkami od Edouarda Drumonta. Meyer si odnesl trest zaplacení pokuty ve výši dvě stě franků.⁹⁰

Dílo Edouarda Drumonta se však nesetkalo pouze s pochvalnou kritikou. Redaktor Benoît Malon autorovi *La France juive* vyčítal zaujatost Židy, vším, co není římskokatolické, a nenávisť proti republice a lidské svobodě. Benoît Malon si všiml nepřesností a přehánění, jež snižovaly vážnost knihy. Židé nebyli jediným cílem Drumontova pamfletu, také se zaměřil na oportunisty, royalisty či francouzskou aristokracii.⁹¹

Svým stěžejním dílem Edouard Drumont vyličil krystalizující antisemitismus ve dvou dílech čítajících na tisíc dvě stě stran. Zprvu vyšly dva tisíce exemplářů na náklad autora, již na konci roku 1886 se však náklad zvýšil na sto tisíc výtisků. Edouard Drumont velebil antisemitismus, shromáždil roztržité síly v katolické církvi, lidu a dělnících v zápasu proti republice kapitalistické, sympatizující s Židy a přirozeně zaměřené proti katolické církvi. Odklonil se od ideologie a citlivé politické praxe, odstranil nespokojenost a dal pevnou formu národní identitě ve sporném vztahu s Židy, zachycené jako hrozba pro národní sounáležitost.⁹²

Dílo zaujalo předsedu vlády Charlese de Freycineta, jeho zaujetí knihou si však všiml novinář z deníku *Le Figaro* a varoval ho před podporou fanatismu. Dle redaktora *Le Figaro* se Edouard Drumont chorobně zaobíral myšlenkou na Židy, které viděl všude a jako nebezpečí pro Francii. Tuto hrozbu chtěl vyřešit zabavením majetku židovských bankéřů, obchodníků a věnovat ho dělníkům z velkých závodů. Autor článku napsal: „*Jeho kniha mi ukazuje hrozivé hledisko, a že jsem je tam zhlédl, zárodek katolického socialismu, který si zavolal bohužel na pomoc proti bohatým Židům nebo republikánům.*“⁹³

⁸⁹ *Le Figaro*, 5. 5. 1886, 32/125, s. 1.

⁹⁰ *Le Galois*, 4. 7. 1886, 20/1406, s. 1.

⁹¹ *L'Intransigeant*, 5. 11. 1886, 94/2127, s. 2.

⁹² BENBASSA, s. 214.

⁹³ *Le Figaro*, 19. 4. 1886, 32/109, s. 1.

Edouard Drumont chápal vliv svého díla na Židy, označil je za „d'ábelskou“ ruku republiky. V postoji k tradičnímu židovskému náboženství byl samook, do svého díla vložil všechny formy kritiky proti Židům, společnosti, politiky a v poslední řadě i rasy. Chtěl dokázat úpadek společnosti a z jeho pohledu konec aristokracie a špatnosti republiky. Věřil, že odhalí sílu zla a korupce šířené Židy. Jeho mysl podezřívala Židy nejenom z toho, že škodí republice, ale dokonce i z aspirací na ovládnutí francouzské Akademie.⁹⁴

Dosažený úspěch díla měl své příčiny. V tomto ohledu lze v knize Edouarda Drumonta najít tři hlavní druhy antisemitismu: křesťanský antijudaismus, ekonomický antisemitismus a moderní rasismus.

Křesťanský antijudaismus převládal ve Francii celé 19. století. Křesťané před vydáním *La France juive* byli oslabenou skupinou.⁹⁵ Edouard Drumont se domníval: „*Všude najdete Žida zkoušejícího zničit přímo či nepřímo naše náboženství. Rozpor je židovské ustanovení, Žid Naquet se stal rozporem v našich zákonech. Naše krásné pohřební zákony pobuřuje Žid, to je inženýr jménem Salomon, který točí hlavou společnosti při kremaci, který by chtěl být důležitý.*“⁹⁶

Téma ekonomického antisemitismu zaujímalo ve vizích Edouarda Drumonta hlavní místo. Francii do revolučního roku 1789 vnímal jako „pracovitou a čestnou“, Židé byli uzavřeni v ghettech, než se začalo s jejich emancipací a oni ovládli finance země, s čímž souvisí úspěch rodiny Rothschildů ve finanční sféře. Autoři Jules Michelet, Joseph Fourier či Pierre-Joseph Proudhon se zabývali Velkou francouzskou revolucí nebo se stali průkopníky socialismu ve Francii. Odmítali tvrzení, že Židé samozvaně přebrali kontrolu nad francouzskými financemi.⁹⁷ „*At' krácejí ve svobodě určitou dobu, budou pány průmyslu a peněz. Žid je dnes z poloviny dareba, z poloviny bankéř nebo spíše ničemný bankéř. Zkorumpovaná Francie a pletichářské Direktorium poskytlo Židům kořist skoro tak snadno jako Francie za Třetí republiky. Židé, jak píše Copefigue ve své Histoire des Grandes Opérations financières, otevřeli Paříž*

⁹⁴ WINOCK, Michel, *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours*, Paris 2005, s. 89.

⁹⁵ WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 121–124.

⁹⁶ DRUMONT, Edouard, *La France juive. Tome 2*, Paris 1886, s. 443.

svým spekulacím, tam dosáhli všech podílů (...). Začínali nejprve směle malým obchodem, dodáváním koní a malou lichvou.“ napsal Drumont⁹⁸

Edouard Drumont byl ochotný použít ve své knize vše, co by jakýmkoliv způsobem zdiskreditovalo židovskou komunitu. Neopomenul teorie založené na biologické podstatě spíše než na historickém základě árijské a semitské rasy.⁹⁹ Antisemité vycházejí vždy ze studia fyziologie a biologie. U Edouarda Drumonta tomu nebylo jinak, své dílo započal tradičními rozdíly mezi semitskou a árijskou rasou.¹⁰⁰ Drumont charakterizoval Semity jako rasu zjištnou, chamtivou, pletichářskou a úskočnou. Semité jsou obdařeni obchodním instinktem využívající ve svém povolání obchodníků, také jim nechybí geniální mysl při smlouvání cen, uvedl a pokračoval tvrzením, že Árijci jsou naopak hrdinní, srdeční, rytířští, nezištní, důvěřiví, až naivní. Árijci jsou zemědělci, básníky, mnichy a vojáky. Na rozdíl od Árijců Semité neměli podle jeho názoru tvůrčí schopnost, jelikož neznal jediný vynález, jež by vyrobili.¹⁰¹

3.1.1 *Ligue nationale antisémite de France*

Na jaře roku 1889 založil Edouard Drumont spolu s Amadisem Jacquesem de Biezem spolek *Ligue nationale antisémite de France*.¹⁰² Tento spolek měl za cíl všemi prostředky hájit mravní, ekonomické, obchodní zájmy Francie. Jeho předsedou se stal Drumont, jeho zástupcem Amadis Jacques de Biez a sekretářem Jean-Emile Millot.¹⁰³ Liga zapovídala členství Židům, konvertovaným Židům a odsouzeným občanům. Na zasedání členové útočili proti židovským rodinám, jako byli Hirchové, Dreyfusové, Ephrussiové a Rothschildové. Členové zpívali píseň: „*Pryč se semity! Pryč s židáky!*“

⁹⁷ WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 125.

⁹⁸ DRUMONT, Edouard, *La France juive. Tome 1*, Paris 1886, s. 299–300.

⁹⁹ WINOCK, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, s. 128.

¹⁰⁰ MARRUS, s. 28.

¹⁰¹ DRUMONT, *La France juive, Tome 1*, s. 13.

¹⁰² Vznik ligy se obešel bez povšimnutí až do září 1889, kdy se organizace rozrostla o deset členů, mezi nimiž byli Jean Drault a André de Boisandré. KAUFFMANN, s. 169.

¹⁰³ VIAU, Raphaël, *Vingt ans d'antisémitisme, 1889–1909*, Paris 1910, s. 7–8.

*Zapálenými obchodníky. (...) Vyžeňme, vyžeňme všechny Sloumouše. A zůstaneme pány domu!*¹⁰⁴

Organizace měla usměrňovat nespokojenost různorodých sociálních skupin, postavila se republikánskému konsenzu a mobilizovala k demonstraci síly. O vedení Ligy Edouard Drumont zakrátko ztratil zájem, veškerou činnost a organizování militantních skupin Ligy měl na starosti Jacques de Beiz. I přes nezájem o vedení Ligy Drumont působil jako jednotící prvek mezi názory Jeana-Emila Millota a Jacquese de Bieze.¹⁰⁵

Dne 5. září 1889 se v Paříži objevil manifest *Ligue nationale antisémitique de France*. Ve Francii zbývaly zhruba tři týdny do parlamentních voleb a Liga na tomto plakátu vyslovila svůj názor. Manifest byl průřezem politického spektra a symbolizoval jakýsi návod k volbám. V rámci konkurenčního boje Liga očernila každou velkou skupinu kandidátů náležejícím k hlavním proudům francouzské politiky. Liga nemohla navrhnout své kandidáty do voleb z finančních důvodů, a proto apelovala na voliče, aby volili kandidáty, kteří je budou zastupovat. Stavěla se proti republikánským kandidátům, v jejichž řadách jsou bohatí Židé. Kandidáty republiky označila za tábor „zbohatlých jakobínů“.¹⁰⁶

Liga si zakázala jakékoliv spojení s politickými stranami spojovanými s Židy. Za těchto podmínek Edouard Drumont a jeho přátelé doufali, že dojde k dvoukolovému hlasování a budou moci na vlastní náklady poslat do voleb své kandidáty. Teoreticky byli omezeni ochotou kandidáta vložit prvky antisemitismu do svého programu. Drumontova Liga se zúčastnila druhého kola voleb, avšak přišlo nepříjemné překvapení, když kandidáti boulangéristů stále více přejímali antisemitskou rétoriku. Prohra boulangéristů ve volbách znásobila úsilí Edouard Drumonta, aby volič slyšel jeho názor v příštích volbách. V této době došlo k rychlému nárůstu antisemitismu ve společnosti, a tak Drumont doufal ve

¹⁰⁴ BOURDREL, Philippe, *Histoire des Juifs de France*, Paris 1974, s. 220.

¹⁰⁵ KAUFFMANN, s. 168–169.

¹⁰⁶ Tamtéž, s 171–172.

zvýšení svých šancí při kandidatuře do sněmovny. Zároveň však bojoval o udržení své autority v *Ligue nationale antisémitique de France*.¹⁰⁷

Edouard Drumont věděl, že napadání¹⁰⁸ Georges Boulangera vede k bezprostředním reakcím na *Ligue nationale antisémitique de France*. Na rok 1890 byla naplánována jednání mezi antisemity a boulangery, zde mohla liga představit své kandidáty do voleb.¹⁰⁹

3.2 Edouard Drumont a 90. léta 19. století

Noviny Edouarda Drumonta úspěšně vyplnily mezeru na francouzském trhu s periodiky. Krátké zamyšlení nad stavem antisemitismu ve Francii v dubnu 1892 mohlo vést k závěru, že se dostal do „slepé uličky“. *Ligue nationale antisémitique de France* byla pro nedostatek členů rozpuštěna, a tak Edouard Drumont a jeho fanatičtí stoupenci neměli schopnost se ve volbách prosadit. Volební taktikou se mohli inspirovat například u Karla Luegera, ve srovnání s jeho organizováním širokých struktur obyvatelstva však působily pokusy Ligy chaoticky. Francouzský koncept pro rozvoj protižidovských struktur za přispění modelu lig a stran se zdál být vhodným. Chybějící politická reprezentace a nezdar Edouarda Drumonta v této oblasti nikterak nepřekazily existenci a vzestup antisemitismu. Nebylo potřeba vykonávat povolání antisemity nebo se rozptylovat stereotypy na protižidovských akcích.¹¹⁰

Většina politických aktérů se čím dál tím víc pokoušela definovat svůj vztah vůči Židům, antisemitismu a Edouardovi Drumontovi. Gustave Rouanet potvrdil manévrování kněží za účelem ochrany katolické banky. Katolický antisemitismus Edouarda Drumonta byl zajisté nevyléčitelný, ale antisemitismus duchovních začleněný v hlavní kritice proti kapitalismu, zůstal v oprávněné poloze. Gustave Rouanet ve svém článku vychvaloval válku proti židovskému kapitalismu vedenou Edouardem Drumontem. Guesdisté udržovali debatu

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 172–173.

¹⁰⁸ Konkrétní útoky více viz DRUMONT, Edouard, *La dernière bataille. Nouvelle étude psychologique et sociale*, Paris 1890.

¹⁰⁹ KAUFFMANN, s. 181.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 224–225.

o antisemitismu v nejasnostech. Měli ambice odvrátit se od myšlenek Edouarda Drumonta, avšak současně trvali na zavedených stereotypch – Žid rovná se lichvář, „měšťák“, spekulant a nepřítel dělnické třídy.¹¹¹

Termín všeobecných voleb se blížil. Edouard Drumont doufal, že lidé budou ve volbách hlasovat pro jeho protipanamskou kampaň. Hledal volební obvod, za který by mohl kandidovat. Nejdříve zkusil své štěstí v Passy, šestnáctém okresu. Dne 14. srpna 1893 náhle oznámil změnu okresu. Bývalý boulangérista a přesvědčený antisemita Lucien Millevoye, zdiskreditovaný v aféře s falešnými doklady, mu totiž přenechal svůj mandát.¹¹² V okresu se zdržel čtyři dny, aby získal sympatie voličů, což mu mohlo zajistit snadné vítězství. Edouard Drumont se mezi voliči stával oblíbeným, pořádal schůze a plesy, kde se setkával s lidmi z vyšší společnosti. Hlavním protikandidátem Edouarda Drumonta byl bývalý starosta Amiens, socialista a oportunista Alphonse Fiquet. V prvním kole Edouard Drumont nezmohl. Obdržel 3878 hlasů, jeho konkurent Alphonse Fiquet získal většinu s 12 712 hlasy.¹¹³ Svou prohru Drumont okomentoval takto: „*Bohatství Rothschildů zvítězilo. Díky 200 000 franků vynaloženým na 4 dny družení spojené s Židáky. Pan Fiquet (...) má navrch nad autorem La France Juive.*“¹¹⁴

3.2.1 Deník La Libre Parole

Počátkem roku 1892 měl Edouard Drumont jasný cíl, uvést na trh svůj výtvar – noviny *La Libre Parole*. Měl v nich ovládat vše, administrativu i finanční záležitosti. Se vstupním kapitálem mu pomohl Jean-Baptiste Gérin, Drumont vypracoval transparentní finanční plán. Jean-Baptiste Gérin počítal v případě úspěchu s podstatným a rychlým ziskem Drumontových novin. Vložil do rozběhnutí novin tři sta tisíc franků, jež rozplánoval na dvě sumy. Sto tisíc franků bylo v hotovosti a dvě stě tisíc franků v tiskařských strojích a papíru.

¹¹¹ Tamtéž, s. 228–229.

¹¹² Tamtéž, s. 281.

¹¹³ Tamtéž, s. 284–286.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 286.

Společnost se nezaměřila pouze na vydávání novin, ale také na publikování knih, aby se Jeanu-Baptistovi Gérinovi vrátila část jeho investice. Tím, že Jean-Baptist Gérin vložil kapitál, musel formálně řídit společnost, jako by byl členem novin. Tato praxe se mu však nelíbila, přál si zůstat v pozadí. Proto přišel s nápadem, aby ho nahradila nastrčená figura správce, úlohu přijal Gaston Wiallard, bývalý korektor v *Le Petit Parisen*. Nakonec se společnost rozhodla, že noviny *La Libre Parole* budou vycházet nikoliv pod jménem Jeana-Baptista Gérina, nýbrž pod značkou *Gaston Wiallard et Cie*. Společnost vznikla 2. dubna 1892. Edouard Drumont ve své osobě spojil funkce šéfredaktora a ředitele novin.¹¹⁵

První číslo deníku *La Libre Parole* vyšlo 20. dubna 1892. Jeho distribuci ohlásili v Paříži a ve všech departementech. Jméno Edouarda Drumonta čtenáři znali. Setkávali se s ním v novinách prakticky denně od jeho procesu s Arthurem Meyerem v roce 1886. Drumont v novinách přinesl speciální polemiky a každý článek, i ten sebemenší byl napsán kvalitním jazykem. Do dvou měsíců *La Libre Parole* četla celá Francie, od royalistů, bonapartistů, konzervativců až po republikány a židovské obyvatelstvo. Ti noviny četli, aby věděli, co se o nich píše a říká.¹¹⁶

V průběhu léta 1892 proběhla další aféra získající postupem času druhořadý význam. Odehrála se dva roky před zatčením Alfreda Dreyfuse a dala předčasný nástin a zpětnou vazbu na židovskou komunitu.¹¹⁷ V sérii krutých článků proti židovským důstojníkům publikovaných v *La Libre Parole* v květnu 1892 se noviny podílely na vyprovokování několika soubojů, jenž poslední skončil smrtí Armanda Mayera. Edouard Drumont ve svých článcích ve svých novinách útočil na čest francouzských důstojníků židovského původu.¹¹⁸ Deník *La Libre Parole* si všiml, že v armádě se stále častěji vyskytují důstojníci se židovskými jmény, noviny provokovaly tak dlouho, až vyprovokovaly souboj Andrého Crémieu-Foa. Nakonec Drumontovy noviny bránil markýz de Morès,

¹¹⁵ Tamtéž, s. 239–240.

¹¹⁶ VIAU, s. 21.

¹¹⁷ MARRUS, s. 227.

známým antisemitským buřičem, zatímco Crémieu-Foaovi souboj zakázalo armádní velení a jeho čest bránil Armand Mayer. Oba muži se sešli na ostrově *La Grande Jatte* 23. června 1892,¹¹⁹ Morès Mayera při souboji smrtelně zranil. Po jeho smrti zasáhlo Třetí republiku období silných emocí, a přesto představitelé židovské obce dokázali i nadále důvěřovat republice. Tuto proklamovanou věrnost lze spatřit při Mayerově pohřbu.¹²⁰

Dne 22. října 1895 Edouard Drumont oznámil ve svých novinách zahájení literárního konkurzu na téma „*Praktické způsoby, jak dosáhnout zničení židovské síly ve Francii, nebezpečí vážné z pohledu rasy, a ne náboženství.*“¹²¹ Nejlepšímu autorovi přislíbil pamětní medaili v hodnotě tisíc franků a otisknutí práce v deníku *La Libre Parole*.

Soutěž měla přilákat pozornost veřejnosti a nové čtenáře, v departementech chtěl Drumont najít stálé a seriózní korespondenty. *La Libre Parole* měla v celé Francii své příznivce, kteří do redakce zasílali své příspěvky. Většina z nich přicházela anonymních, z nepodepsaných příspěvků nemohli ověřit správnost informací. Edouard Drumont zamýšlel sestavit porotu, aby rozhodla o nejlepším autorovi.¹²² Porota chtěla dát šanci semitskému kandidátovi, pokud „*nepatří do finančního světa*“.¹²³ Na výzvu reagoval Bernard Lazare v dopise, který *La Libre Parole* otiskl 24. listopadu 1895. V první řadě odsoudil Drumontovu myšlenku o majetkové tyranii způsobené Židy. Lazare se nadchl nápadem být židovským porotcem, a stál o tuto funkci, jež mohla zajistit „*absolutní nestrannost*“.¹²⁴

Na 10. června 1896 Edouard Drumont svolal poradou v *La Libre Parole*, na níž představil sedmnáctičlennou porotu, kde slušně přijal Bernarda Lazara jako člena poroty. Edouard Drumont se vzdal svého členství v porotě. Komisi například představovali Théodore Denis, Julien Dumas, vikomt d'Hugues,

¹¹⁸ Tamtéž, s. 228.

¹¹⁹ WINOCK, *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours*, s. 101.

¹²⁰ MARRUS, s. 227.

¹²¹ LAZARE, Bernard, *Contre l'antisémitisme. Histoire d'une polémique*. Paris 1983, s. 34.

¹²² KAUFFMANN, s. 313–314.

¹²³ *La Croix*, 18. 6. 1896, 17/4032, s. 2.

¹²⁴ LAZARE, s. 34.

vikomt de Montfort, hrabě de Pontbriand a někdejší poslanci Maurice Barrés, Edmond Turquet, Lucien Millevoye a další. Jak probíhala první schůze poroty, není dodnes známo. Bernard Lazare žádal 14. června 1896 po Drumontovi, zda by mohl svobodně psát o udělení medaile. Ten se na Bernarda Lazara obořil ve svém úvodníku *La Libre Parole* 16. června 1896.¹²⁵ Ve sporu mezi Edouardem Drumontem a Bernardem Lazarem si například všiml deník *La Croix*, Vytrhl Drumontův úvodník z kontextu a učinil z Bernarda Lazara člověka, který neunesl odmítnutí nadřazeného.¹²⁶

Uražený Bernard Lazare vyzval Edouarda Drumonta na souboj. Následně předseda komise Emile Rouyer vyloučil Bernarda Lazara z poroty v *La Libre Parole*. Začátkem listopadu 1896 Edouard Drumont zveřejnil seznam laureátů na získání odměny, mezi nimi získal i nové korespondenty v departementech.¹²⁷

3.2.1.1 Aféra Drumont versus Burdeau

Svůj první velký článek ředitele *La Libre Parole* napsal Edouard Drumont proti projektu obnovení banky *Privilège de la Banque de France*, který plánoval Auguste Burdeau. Článek vyšel 13. května 1892 a Drumont v něm označil projekt kompromitujícím pro bezpečnost francouzských občanů. Ministr financí Auguste Burdeau dal obnovu banky *Privilège de la Banque de France* na starosti Alphonsovi Rothschildovi.¹²⁸ V sérii článků v *La Libre Parole* Drumont zdůvodnil Burdeauovo sledování a obvinil ho, že se zaprodal Alphonsovi Rothschildovi. Za pomoci zevrubného líčení ho osočil z „kšeftaření“ s veřejným míněním a svým vlivem.¹²⁹

Z těchto informací Edouard Drumont impulsivně usoudil, že se Auguste Burdeau „zaprodal“ Alphonsovi Rothschildovi. Překvapený Auguste Burdeau, prototyp čestného politika, několik dní váhal, zda má na Edouarda Drumonta

¹²⁵ KAUFFMANN, s. 316.

¹²⁶ *La Croix*, 18. 6. 1886, 17/4032, s. 2.

¹²⁷ KAUFFMANN, s. 316–317. Zvítězil abbé Jacquet, který navrhoval, aby Židům byla na základě plebiscitu odebrána občanská práva.

¹²⁸ VIAU, s. 23.

¹²⁹ *Le Petit Journal*, 15. 6. 1892, 17/5710, s. 3.

podat trestní oznámení za pomluvu. Nečekaná propagace v *La Libre Parole* uspišila předvolání k trestnímu soudu. Během čekání na zahájení soudu deník *La Libre Parole* spolu s Edouardem Drumontem znásobili nátlak na Alphonse Rothschilda, prezentovali ho jako hlavního inspirátora celé záležitosti. Dne 25. května 1895 antisemité narušili svatbu v synagoze na *rue Victoires*, kde se konala svatba neteře Alphonse Rothschilda Juliette Rothschildové s baronem Emmanuelem Leoninem. Výtržnosti na svatbě měl na svědomí markýz de Morès. Najal na třicet kamelotů a spolu s redaktory *La Libre Parole* se rozmístili před budovou synagogy. Posmívali se přítomným hostům, házeli po svatebčanech zápachající předměty, dokonce zasáhli vůz nevěsty a na šaty dam házeli vitriol. Kameloti šířili plakáty hlásající „*Pryč s Židy!*“.¹³⁰

Dne 14. června 1892 dav novinářů a sympatizantů doprovodil Edouarda Drumonta do jednací síně *Palais de justice*, kde měl Edouard Drumont před porotním soudem vysvětlit svůj přečin pomluvy. Proces přitáhl pozornost elegantních dam, šlechticů i obyčejných lidí, kteří se zde shromáždili. Dav zvědavců byl značný, do jednací síně museli zakázat vstup. Samotný Edouard Drumont přišel k soudu s dobrou náladou a úsměvem.¹³¹

Před soudem nelitoval napsání svého článku a nadále byl přesvědčen o správnosti skutečností uvedených v článku, i když je nemohl materiálně dokázat, neboť byly získané díky informátorovi v *Banque de France*. Alphonse Rothschild popřel jakoukoliv iniciativu ze své strany. S nápadem obnovit *Privilège de la Banque de France* prý přišel Alphonse Budeau, jenž se ho zeptal na jeho úsudek. Názor obou mužů byl shodný, a proto spolu začali spolupracovat.¹³²

Poslední den procesu 15. června 1892 porota vynesla rozsudek. Edouard Drumont byl odsouzen ke třem měsícům vězení a pokutě 1000 franků. Během osmi dnů museli v *La Libre Parole* zveřejnit rozsudek, kromě jeho otisknutí v Drumontových novinách se měl objevit v dalších osmdesáti denících podle

¹³⁰ KAUFFMANN, s. 252.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² *Le Petit Journal*, 15. 6. 1892, 17/5710, s. 3.

výběru Alphonse Budeaua.¹³³ Po ukončení procesu se zvedla prodejnost *La Libre Parole*. Edouard Drumont našel silnou pozici pro své početné útoky, především chtěl uvést věci do pohybu za pomoci „bomby“, budoucího Panamského skandálu.¹³⁴

3.2.2 Edouard Drumont anarchista?!

Od vydání *La France juive* a především od *La Fin d'un Monde* neváhali někteří soupeři nazvat Edouarda Drumonta anarchistou. Například Léo Taxil¹³⁵ a deník *Archives izraelites* útočili se stejnou vervou. Podle nich Drumont vyvolával sociální válku, antisemitismus, touhu po majetku a kapitálu, podněcoval nenávisť, kriminalitu a drancování, opovrhoval autoritami a vyzýval ke zničení stávajících pořádků.

Tyto útoky uštedřily ránu Drumontově cti, jako předák hnutí si nikdy nemyslel, že se jeho hnutí ocitne postavené mimo zákon. Nicméně vyskytování se několika anarchistů v okolí Edouarda Drumonta mohlo poskytnout nařčení, že i on byl anarchistou. Během Panamského skandálu věřil ministr vnitra Émile Loubet, že *La Libre Parole* představuje hrozbu pro národní bezpečnost. V novinách nechal otisknout řadu dopisů Edouarda Drumonta, které si vyměnil s anarchistou Tennevinem. Drumontovy dopisy objevili při domovní prohlídce v úschově u jiného anarchisty Ravachola. Psaní byla datována v letech 1891–1892, zatímco si Tennevin odpykával dvouletý trest za agitaci v Grenoblu.

Tato korespondence přilákala pozornost veřejnosti, když list *Union républicaine* odhalil jejich existenci v lednu 1893. V dopisech vynikaly dvě věty, shrnují názor Edouarda Drumonta na anarchické hnutí.¹³⁶ „Věřím, že daný okamžik našich přátel bude výraznými nástroji uskutečněný pro dokončení Boží spravedlnosti a sotva si stěžuji na tento svět, který si zaslouží prominout. Obávám se správně, že například co nám nabízíte, není lepší než to, co máme, zkrátka nás

¹³³ *Le Petit Journal*, 16. 6. 1892, 17/5711, s. 3.

¹³⁴ KAUFFMANN, s. 256.

¹³⁵ Vlastním jménem Marie Joseph Gabriel Antoine Jogand-Pagés, žurnalista a mystifikátor.

¹³⁶ KAUFFMANN, s. 289.

změňte.“¹³⁷ Dopisy zmiňovaly zprvu nejasnou hru s několika militantními anarchisty napojenými na protižidovské hnutí. Mezi nimi se nacházeli Zévoco, Martinet a Pemjean, tito muži zesílili své spojení s Drumontem během jeho uvěznění ve věznici v Sainte-Pélagie.

V červenci 1892 byl popraven anarchista Ravachol, jeho smrt se rozhodl pomstít Auguste Vaillant. Na chodbu Poslanecké sněmovny hodil dynamit, nikdo při jeho atentátu nezemřel. Drumont využil této události k vyjádření se ve svém deníku: „*Na ministerskou lavici spadla anarchistova bomba, měla zasáhnout zločince, nikdo by nelitoval.*“¹³⁸ Jeho hanlivou glosu okomentovaly noviny se záměrem uvést do pohybu menší skandál. Deník *Le Soir* nazval svůj článek „Anarchista Drumont“. Z vyjádření Edouarda Drumonta se mohl vytušit souhlas s útoky anarchistů, avšak ve skutečnosti se snažil zmírnit odpovědnost tvůrců útoků. Během anarchistické krize měly texty Edouarda Drumonta špatnou kvalitu a krize vyvolaná „shora“ poškodila jeho reputaci.¹³⁹

Poté, co anarchista Caseria zavraždil v Lyonu 24. června 1894 prezidenta republiky Marie Françoise Sadi Carnota, Edouard Drumont začínal být znepokojen. Bez předchozího varování některého člena redakce narychlo opustil Francii.. V sobotu 14. července odjel vlakem do Bruselu. Konsternované redakci *La Libre Parole* oznámil svůj odjezd na vzkazu. O svém odjezdu spravil své čtenáře až 17. července prostřednictvím článku diktovaného po telefonu, ve stejný den poskytl interview pro belgické noviny *Patriote*. V rozhovoru obvinil Židy z vytváření „podlých“ zákonů namířených proti němu samotnému a jeho deníku *La Libre Parole*.¹⁴⁰

Z Bruselu komunikoval s redakcí Edouard Drumont přes telefon a své články posílal po spěšném kurýrovi. Během svého exilu trávil většinu svého času četbou a snažil se omezovat své návštěvy. Dne 11. října 1894 byl v nepřítomnosti ve Francii odsouzen k uvěznění na tři měsíce a pokutě 500 franků, tudíž se

¹³⁷ Tamtéž, s. 289–290.

¹³⁸ Tamtéž, s. 290. Více o atentátu napsal například deník *Le Figaro* 10. 12. 1893, 39/344, s. 1–2.

¹³⁹ KAUFFMANN, s. 290–291.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 292–293.

rozhodl prodloužit svůj pobyt v Belgii, než mu amnestie dovolí se vrátit do Francie.¹⁴¹

3.3 Předchůdce Edouarda Drumonta – Alphonse Toussenel

Jak již bylo řečeno, Edouard Drumont studoval a citoval dílo Alphonse Toussenela. V roce 1847 vydal Toussenel svou knihu *Les Juifs, Rois de l'Époque. Histoire de la féodalité financière*, významné dílo zaměřené proti Rotschildům, jež kladně přijal levicově zaměřený tisk.¹⁴²

Toussenel upevnil některé aspekty francouzské ideologie v námětu své stěžejní práce sloužící jako intelektuální matice protispekulativního myšlení po mnoho desetiletí ve Francii. Toto pojednání často na pozadí antimodernismu varovalo před ústupem starého pořádku kapitalismu a industrializace. Alphonse Toussenel přesto nevytvářel historii antikapitalismu a antiliberalismu, i když stále nebyly vidět jejich ekonomické struktury ve společnosti.¹⁴³

V jeho díle se objevuje sociální kritika finančních spekulací, která se stavěla proti neproduktivním a pracovním „parazitům“. Alphonse Toussenel spatřoval v práci pravé bohatství. Usiloval o vše, co by zaujalo silné postavení v křehké společnosti, kde ekonomické cykly sevřely a proměnily rychle společnost prostřednictvím sociálních struktur, což bylo protikladem práce a peněz. Soustředil se na přítomnost a zesílil protižidovské útoky v díle tak, že se stalo násilnou kampaní proti Židům.¹⁴⁴

Jeho kritika měla antisemitský základ, kritizoval asimilaci Židů. Pro něj bylo nemyslitelné, aby se Žid stal francouzským občanem, reprezentoval národ a nosil francouzské křestní jméno. Ve své knize prohlásil: „*Žid francouzským občanem! Připojení dvou jmen se mi zdá zruďné.*“¹⁴⁵ Antisemitismus Alphonse Toussenel nejdřív nepřijímal ve formě rasové nebo biologické přiřítající Židům

¹⁴¹ Tamtéž, s. 297. Do Francie se Edouard Drumont vrátil 2. února 1895, vice Tamtéž s. 309.

¹⁴² ARENDOVÁ, s. 107.

¹⁴³ SCHREIBER, Jean-Philippe, *Les Juifs, rois de l'époque d'Alphonse Toussenel, et ses avatars. La spéculation vue comme anti-travail au XIX siècle*. In: Revue belge de philologie et d'histoire 79, 2001, 2, s. 533.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 534.

typické morální a fyzické vlastnosti. Jeho práce spíše odpovídá na potřebu nových teorií v boji s třídou a rasou.¹⁴⁶

U Toussenela můžeme najít koncept zastoupení, Král uzurpátor symbolizuje Rotschilda, jenž si vzal „trůn“ legitimního krále. Tento Král byl posedlý všemi výsadami, jež dříve představovala privilegia legitimního království. Tématika moci peněz převažující nad mocí skutečnou se stala v literatuře a politice dominantní po celé 19. století. Mýtem konspirace Židů proti Francii, práci a křesťanství se u Alphonse Toussenela inspiroval i Edouard Drumont. Koncem 40. let 19. století se setkáváme s vycházením mnoha pamfletů zaměřených proti Rothschildům. Jednalo se o Georgese Mathieu-Dainrnwella a jeho dílo *Rothschild Ier, ses valets et son peuple* (1846) anebo pamflet Jeana-Baptista Mesnarda *Dix jours de règne de Rothschild Ier, rois de Juifs, ou Notes pour servir à l'histoire de la fondation de la monarchie de ce souverain* (1846).¹⁴⁷

Podle Toussenela vládli Francii Židé. Důkazy o jejich „kralování“ se nacházely všude, ve všech institucích, v každodenním životě, v politických rozhodnutích, ba dokonce v projevu Krále. „*Ano král! Král, který musel vědět, že štěstí Židů nemůže stavět na troskách lidu. Král, který musel vědět, že bídná práce nikdy nebude hroznější než dnes, jelikož bere pracujícím kus odvahy a naděje.*“¹⁴⁸

Zrození sloganu „Rothschild, král Židů“ pocházelo z dob červencové monarchie. „Králové Židů“ se stali součástí pamfletů a veřejného mínění. Král se snažil, dle Toussenelova mínění, využívat výhody legitimního krále a těžit z práce Francouzů.¹⁴⁹ „*Židé nepracují a vybírají si renty,*“ dodával Toussenel. Rozděлил společnost do několika tříd. Národ tedy křesťané jsou produktivní třídou, tvořili podstatnou část pracujících. Za svou práci obdrželi plat od intelligence, lenivé třídy. V třídní hierarchii Toussenel definoval Židy jako

¹⁴⁵ TOUSSENEL, Alphonse, *Les Juifs, Rois de l'Époque. Histoire de la féodalité financière*, Paris 1847, s. XIV–XV.

¹⁴⁶ RIGNOL, Loïc, *Alphonse Toussenel et l'éclair analogique de la science des races*. In: *Romantisme* 35, 2005, 130, s. 48.

¹⁴⁷ SCHREIBER, s. 541.

¹⁴⁸ TOUSSENEL, s. 7.

¹⁴⁹ SCHREIBER, s. 544.

nepracující a práci se vyhýbající lenochy. Tímto vymezením padl na Židy stín parazitů a méněcenných lidí.¹⁵⁰

¹⁵⁰ RIGNOL, s. 49.

4 PANAMSKÝ SKANDÁL

Francie si od poslední ekonomické krize v roce 1882 oddychla jen nakrátko, a to do doby, než zemí začala zmítat korupční aféra známá jako Panamský skandál. I po mnoha letech zůstala v kolektivní paměti Francouzů a dosud vyvolává odezvy. Její důsledky zasáhly veřejný i politický život, osoby zainteresované do aféry, mnohdy na vrcholu moci, ztratily během jejího průběhu společenskou nebo politickou reputaci.¹⁵¹ Panamský korupční skandál se promítl i do předvolební nálady při parlamentních volbách v roce 1893. Deník *La Croix* v nich spatřoval frašku, které voliči budou přihlížet jako „klauni“. Položil si otázku, zda voliči hodlají znovu zvolit osoby zapletené do skandálu a přívržence Svobodných zednářů, a sám si i odpověděl, že ano.¹⁵² Úspěšnost společnosti spočívala v opoře parlamentu podporující vyhlášení několika jejích půjček. V okamžiku jejího zbankrotování utrpěla zahraniční politika Třetí republiky. Teprve za několik let se objevily informace, že krach Panamské společnosti (*Compagnie universelle du canal interocéanique de Panama*) nejvíce postihl střední vrstvy. Parlamentní komise a rovněž i tisk dospěly ke shodnému závěru, že společnost uvízla na dlouhá léta ve vysokých dluzích ohrožujících její existenci.¹⁵³

První myšlenky o realizaci průplavu mezi Tichým a Atlantským oceánem se objevily v roce 1878, projekt byl svěřen Ferdinandovi de Lessepsovi, jenž v roce 1869 postavil Suezský průplav. U Panamského průplavu, jakožto technicky nákladného projektu, se předpokládalo nashromáždění značného kapitálu. Po prvním nezdaru se získáním peněžních prostředků v srpnu 1879 se v prosinci 1880 podařilo nahromadit potřebný kapitál.¹⁵⁴ Koncese pro Panamský průplav stanovovala, že projektovaný kanál má být dokončený a předaný veřejné správě v lhůtě dvanácti let, počínaje datem, které stanoví společnost. Nicméně tato lhůta se mohla prodloužit o šest let. Panamská společnost vytvořila nominální kapitál v hodnotě 300 milionů franků, což tvořilo 600 tisíc akcií

¹⁵¹ DUFRESNE, Claude, *Les Affaires de la IIIe République*, Paris 2008, s. 49.

¹⁵² *La Croix*, 31. 1. 1893, 14/2979, s. 1.

¹⁵³ ARENDTOVÁ, s. 167.

o hodnotě pěti set franků. Od okamžiku, kdy se podařilo nahromadit potřebný kapitál, společnost vlastnila čtvrtinu jistiny v hotovosti, avšak z této sumy musela uhradit bezprostřední náklady na emise a výplaty ve výši 40 milionů franků. Nakonec Panamská společnost disponovala s částkou 1 434 552 281 franků.¹⁵⁵ Práce se zahájily okamžitě, dělníci pracovali v náročných klimatických podmínkách sužování nemocemi, což zpomalovalo postup prací. Kapitál společnosti se rychle vyčerpal a její vedení potřebovalo najít další investory. Mezi lety 1881–1887 se do společnosti ve formě půjček převedlo 900 milionů franků.¹⁵⁶

Panamská společnost měla důvěru k celému podniku ostatně jako celá Francie, jež do stavby průplavu vkládala finance. Od začátku investovala do projektu miliony franků. „*Milions padaly do pokladny jako boží dar, a ona je se samozřejmostí uvolnila.*“¹⁵⁷ Před vydáním druhé vlny obligací sjednával podmínky nové půjčky Francouz židovského původu Marc Lévy-Crémieux, zastupoval společnost, jež se měly stát jejími věřiteli. Společnost mohla vydat dalších 250 tisíc obligací a 150 tisíc v případě, že na ně upsala kapitál. V praxi to znamenalo, že cenný papír měl hodnotu 407 franků a padesát centů, avšak veřejnost zaplatila o 30 franků více.¹⁵⁸

Krachující společnost chtěla získat čas, a proto přišel Ferdinand de Lesseps s jednoduchým trikem spočívajícím ve vytvoření nových obligací. Avšak veřejnost se ve Francii již čím dál tím víc stavěla proti jakémukoliv řešení, jež by znamenalo další půjčky. V beznadějně situaci Lesseps souhlasil s návrhem správní rady společnosti vydat do oběhu výherní (podílové) obligace. Tento druh nebyl v praxi běžný, avšak společnost se k netradičnímu řešení rychle upnula s ohledem na rozpoložení veřejnosti. Na to, aby mohla přeměnit svůj návrh ve skutečnost, však potřebovala souhlas poslanecké sněmovny. Její zástupci se

¹⁵⁴ THIVEAUD, Jean-Marie, *Crises et scandales financiers en France sous la Troisième République*. In: *Revue d'économie financière*, 1997, 41, s. 34.

¹⁵⁵ LUCAS, A., *Précis historique de l'affaire du Panama. Relation détaillée et impartiale des faits officiellement confirmés*, Paris 1893, s. 7–9.

¹⁵⁶ THIVEAUD, s. 34.

¹⁵⁷ LUCAS, s. 13.

¹⁵⁸ LUCAS, s. 13–14.

proto se svým problémem obrátili na Cornéliua Herze, vystudovaného lékaře židovského původu, který mohl díky svému osobnímu kouzlu a stykům ve sněmovně zařídit podporu při hlasování. Na oplátku za své služby požadoval „malou“ provizi deseti milionů franků. Vyjednávání mezi Herzem a správcí společnosti vedli baron Jacques de Reinach a jeho synovec a zeť Joseph Reinach. Oba muži za své služby rovněž požadovali odpovídající odměnu.¹⁵⁹

V roce 1888 byla společnost na pokraji bankrotu, v červnu téhož roku mohla se souhlasem poslanecké sněmovny vydat nové obligace v hodnotě 720 milionů franků. Avšak stále vzrůstající náklady při stavbě průplavu znovu přivedly společnost k bankrotu, a proto se v prosinci 1888 ještě jednou obrátila na dolní komoru s žádostí o pomoc. Tehdejší ministr financí Paul Peytral předložil ve sněmovně návrh zákona, jenž měl vyřešit problémy Panamské společnosti. Zákon navrhoval odklad splácení dluhu o tři měsíce, tento návrh však sněmovna odmítla. Ještě před předložením Peytrala návrhu podal Ferdinand de Lesseps žádost k soudu, aby společnost řídili správci. Problémy společnosti nadále narůstaly a snaha správců společnost neudržela, 5. února 1889 civilní soud za okres Seine vyhlásil její rozpuštění a jmenoval likvidátora, bývalého ministra školství, náboženství a umění Josepha Bruneta. Dne 17. července 1889 sněmovna zákonem schválila likvidaci Panamské společnosti, stanovil likvidátora a den její dražby.¹⁶⁰

Práce na průplavu se nejprve zpomalily, než 15. května 1889 definitivně skončily. Vedení společnosti počítalo s likvidací v okamžiku, kdy se zastavila pracovní činnost, majetek se mohl zpeněžit a přinést částku 816 milionů franků. V době pozastavení její činnosti se začaly objevovat první příznaky počínajícího skandálu, které rychle bankéři a politici potlačili. Začínajícího skandálu využili boulangéristé, bonapartisté a monarchisté za tři roky v rámci volebních bojů na politické scéně, jelikož chtěli zbavit moci oportunisty.¹⁶¹ Společně oznámili svou myšlenku o zkorumpovaných poslancích. Jejich cílem bylo svrhnout parlamentní

¹⁵⁹ DUFRESNE, s. 56–57.

¹⁶⁰ *Les scandales du Panama. Première partie. Le Panama devant la Chambre*, Paris 1893, s. 7–8.

¹⁶¹ Umírněná frakce republikánské strany.

režim ve Francii.¹⁶² Poslanci za boulangery si dělali naděje na úspěch se svržením státního zřízení, avšak byli zklamáni, když je parlament předešel a obvinil Georgesa Boulangerera z přípravy spiknutí proti republice. Proti Boulangerovi se velmi ostře postavili jeho největší konkurenti jako například Georges Clemenceau.

Panamský skandál dovolil boulangerytům namířit odplatu proti Clemenceauovi, zahleděného do své pozice, protože v Panamské společnosti hlasoval v její prospěch při schvalování dalších půjček.¹⁶³ Clemenceau si počínal neopatrně při svém jednání a brzy vyšel najevo jeho osobní užitek v Panamské aféře. Od zprostředkovatele obdržel finanční pomoc pro svůj deník *La Justice*,¹⁶⁴ což umožnilo přejít boulangerytům do protiútoků a resolutně odmítnout schválení dalšího vydání obligací Panamskou společností. V červnu roku 1888 se Ferdinand de Lesseps a jeho syn Charles objevili v blízkosti Charlese de Freycineta, v té době bývalého ministerského předsedy, čehož tisk využil a svým vlivem tlačil na vládu, aby zachránila společnost schválením další půjčky, což kabinet následně učinil. Obecně se věřilo, že tímto krokem bude společnost zachráněna, ale nebylo to tak, třetina obligací se nedostala ani do oběhu. Společnost očekávala navrácení sedmi milionů franků, ve skutečnosti vydala čtvrt miliardy dluhopisů. Navíc významná část získané sumy měla zaplatit náklady spojené se „spolehlivými“ členy Parlamentu, ti obdrželi šek za jejich laskavost. Také pod pohrůžkou zveřejnění jejich jmen museli vážit svá další rozhodnutí, zejména poté, co Cornelius Herz začal vydírat angažované osoby aféry.¹⁶⁵

Ferdinand de Lesseps se vždy upínal k naději, že se najde nějaké finanční řešení a že společnost nezanikne. K získání podpory na novou půjčku musel přistoupit k podplacení tisku, vysokých úředníků a poloviny parlamentu, což si

¹⁶² THIVEAUD, s. 35.

¹⁶³ DUFRESNE, s. 57–58.

¹⁶⁴ CARON, Jean-Claude, VERNUS, Michel, *L'Europe au 19e siècle. Des nations aux nationalismes (1815–1914)*. Paris 2011, s. 333.

¹⁶⁵ DUFRESNE, s. 58–59.

žádalo angažování prostředníků. Avšak mezi podplacenými členy parlamentu a správní radou společnosti nefigurovali Židé.¹⁶⁶

Vyšetřením aféry byl pověřen v červnu 1891 rada Prinnet, své vyšetřování nasměroval na zaměstnance společnosti, na jejich majetkové poměry a peněžní výlohy. Jeho šetření jej přivedlo ke skutečnostem zapadajících do působnosti spíše trestního než ekonomického práva. V Paříži a v provinciích našel spojitost se Společností a podnikateli ve stavebnictví poté, co prověřil smlouvy a účetní záznamy. Počátkem září roku 1892, tedy po skončení šetření parlamentní vyšetřovací komise vzrostl tlak ze strany poškozených věřitelů, kteří vložili do Panamské společnosti peníze a již požadovali navrácení případu generálnímu prokurátorovi pařížského soudu Julesovi Quesnaymu de Beurepaireovi, jenž měl případ rozhodnout.

Rozhodnutí padlo 28. února 1893, Panamská společnost přišla o oprávnění stavět průplav. Quesnay de Beurepaire během dvou měsíců nastudoval objemný spis a nakonec vyvodil závěr a přistoupil k zahájení trestního stíhání, rozhodnutí o celé záležitosti měl učinit senát pařížského soudu. Prokurátor předložil obžalobu Ferdinanda de Lessepse a Charlese de Lessepse na základě článku deset zákona z 20. dubna 1810 a článku 479 trestního zákoníku. Avšak podle zákona z roku 1810 musel v případě trestního stíhání nositele řádu Čestné legie obviněný stanout před speciálním soudem, což byl případ Ferdinanda de Lessepse, který byl vyznamenán řádem Velkého kříže. V tomto důsledku nechal prokurátor potupně odsoudit Panamskou společnost jako příčinu pravděpodobného skandálu, který vyplynul z celé situace.¹⁶⁷

Panamský skandál se stal otevřenou záležitostí a veřejné mínění se zajímalo nové zprávy o obviněných, které se postupně objevovaly. Správcí společnosti byli stíháni za podvod a zpronevěru. Ferdinand de Leseps a jeho syn Charles byli odsouzeni k pěti letům vězení a uhrazení pokuty odvolacímu soudu ve výši tři tisíc franků, avšak kasační soud oba obžalované osvobodil. Tisk protestoval proti tomu, že soudy postihovaly podplacené a úplatkáře mimo

¹⁶⁶ ARENTOVÁ, s. 167.

parlamentní sféru, jelikož parlamentní vyšetřovací komise neměla odvalu a svědomí rozhodnout o zodpovědnosti ani nepředložila důkazy o korupci u 140 poslanců. Předplatitelé obligací zahájili proces proti Panamské společnosti a bankéřům garantujícím jejich výdělek, avšak soudní spor nikdy nedosáhl žádného výsledku. Samozřejmě tisk zastával podstatný význam v informování občanů o peněžní krizi.¹⁶⁸

V centru skandálu se nacházel stavitel suezského průplavu Ferdinand de Lesseps. Kruh skandálu tvořili podplacení politici, novináři a na deset tisíc malých střídatelů, kteří do společnosti vložili své úspory. Důvodem, proč si Edouard Drumont krachu Panamské společnosti vůbec všiml, byl fakt, že úplatky přijaly osoby židovského původu, již zmiňovaný Jacques de Reinach, Cornelius Herz a dále Lévy-Crémieux, Léopold Emile Arton,¹⁶⁹ který se aktivně účastnil podplácení poslanců na chodbách Parlamentu. Po zveřejnění aféry zmizel v červnu 1892 i s finančním obnosem, jež ukradl v *Société centrale de dynamite*.¹⁷⁰ V důsledku toho, že Cornelius Herz a Jacques de Reinach nebyli dosud veřejně známí, deník *La Croix* bránil v aféře Lessepseho jméno, čímž vytvořil smyšlené obvinění Židů. Veřejnost požadovala rázné jednání, a to i za cenu toho, že postihne židovské bankéře.¹⁷¹ Politické důvody aféry shrnul novinář Pierre Sorlin: „*Necháme zaniknout Panamu, protože tato společnost žádá podání žaloby, aniž by poskytla ochranu židovským finančníkům.*“¹⁷²

V panamském procesu nebyli vyšetřováni z řady zapletených Židů pouze Léopold Emile Arton a Cornelius Herz. Dne 13. ledna 1893 bylo u soudu zkoumáno, zda Hugo Hoberndoer, známý židovský bankéř, pobíral finanční částky od Panamské společnosti. Hoberndoer se přiznal, že od společnosti obdržel sumu ve výši 4 700 000 franků. Soudu vysvětlil, že takto konal jako syndikátní garant.¹⁷³ Dne 21. března 1893 začal proces s obžalovanými správci

¹⁶⁷ LUCAS, s. 21–22.

¹⁶⁸ THIVEAUD, s. 36–37.

¹⁶⁹ POLIAKOV, s. 295–296.

¹⁷⁰ KAUFFMANN, s. 269.

¹⁷¹ POLIAKOV, s. 296.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ *La Croix*, 14. 1. 1893, 14/2965, s. 4.

společnosti, Gustavem Eiffelem, Charlesem de Lessepsem, baronem Henrim Cottem, Mariusem Fontanecem a Charlesem Baihautem. Bývalý ministr veřejných prací byl trestně stíhaný díky výpovědi Charlese de Lessepse. Ten nechtěl být jediným vinným v procesu a raději poskytl soudu další jména, aby dokázal, že se nikdy neobohacoval na úkor společnosti. Vypověděl, že Baihaut získal podvodem částku 375 000 franků.

Baihaut vše při výslechu popřel, avšak pod tíhou důkazů a při přímé konfrontaci s Charlesem de Lessepsem se přiznal. „*Přiznám svou chybu. Jedna hodina pošetilosti pachatele. Víím, že jsem chybou v úsudku a pošetilým myšlením zapomněl na svou veřejnou funkci. Nejprve jsem obdržel dvě stě tisíc franků, poté sto tisíc.*“¹⁷⁴ Jeho jedinou omluvou bylo, že peníze potřeboval na léčení své nemocné manželky. Tato omluva nevynesla Baihautovi shovívavost soudu, obdržel trest pěti let vězení. Jako jediný obžalovaný se doznal a následně byl odsouzen.¹⁷⁵

Vyšetřovací komise se během komunikace s tiskem ohledně seznamu uplacených lidí v Panamském skandálu dopustila několika chyb. Dne 21. prosince 1892 Louis Andrieux doplnil tento výčet jmen poznámkami, jež mu poskytl Cornelius Herz. Od něj obdržel informace, kdo získal šek a v jaké částce.¹⁷⁶ V seznamu Jacquese de Reinacha byly zaznamenány očíslované šeky a kdo jej obdržel popřípadě adresa příjemce. Peníze přijali od Reinacha například Felix Faure, Albert Grévy 40 tisíc franků, Léon Renault 25 tisíc franků, Cornelius Herz celkem 2 miliony franků nebo banka *Crédit mobilier* 20 tisíc franků.¹⁷⁷

4.1 Důsledky zveřejnění seznamu zkorumpovaných

Dne 6. září 1892 zveřejnil Drumontův deník *La Libre Parole* podrobný článek, v němž jmenoval osoby, které za svou podporu při vyjednávání půjčky pro Panamskou společnost obdržely finanční odměnu. V článku byli uvedeni někteří

¹⁷⁴ DUFRESNE, s. 85.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ *Les scandales du Panama*, s. 47.

¹⁷⁷ CHICHÉ, Albert, *L'affaire de Panama. Tome 1–15*, Paris 1894–1896, s. 386–388.

poslanci, tehdejší ministr financí Maurice Rouvier a několik členů správní rady společnosti. Vystala otázka, kde se Drumontovi podařilo získat tak citlivé informace nebo kdo mu je poskytl.¹⁷⁸ Už v sobotu 3. září 1892 na první straně *La Libre Parole* oznámil André de Boissandré zveřejnění série článků s názvem *Dessous du Panama*. Jejich autor se pod pseudonymem Micros prezentoval jako muž jako její bývalý zaměstnanec *Compagnie du Canal* až do její likvidace před dvěma a půl lety. Čtenáři *La Libre Parole* si mohli přečíst první článek 6. září 1892, čímž Edouard Drumont vypustil na veřejnost aféru, nad kterou rychle ztratil kontrolu, a vyvolal tak největší politicko-finanční skandál, jaký kdy Třetí republika poznala. Drumont po dvou měsících odtajnil totožnost autora skrývajícího se za pseudonymem Micros.

Byl jím Ferdinand Martin, bývalý bankéř z Nyonsu a horlivý úředník Panamské společnosti, pověřený podáváním písemných žádostí do sněmovny ve prospěch schválení loterijních obligací. Od poloviny září 1892 začal ve svých článcích stručně popisovat vnitřní fungování společnosti a rozdělení úloh mezi jednotlivými správci. Vyradil spojení Mariuse Fontaneho s „finančním Židem“, jak nazval bankéře Jacquese de Reinacha. Martin obvinil bankéře a stavební podnikatele, kteří pracovali v panamské šíji, včetně Gustava Eiffela z organizování podvodů a uplácení tisku, což měl na starosti Fontane. V dalším článku Martin zveřejnil osoby zainteresované do Panamského skandálu.

Obvinil bývalé předsedy vlády Charlese de Freycineta a Charlese Floqueta, ministra financí Maurice Rouviera a bývalé ministry Charlesa Baïhauta, François Barbého, Hipolita Gomota, François Théveneta a Félix Graneta. Jeho obvinění přesahovala i do ostatních parlamentních stran, na seznamu se objevila jména bývalých příznivců Georgesa Boulanger: Alfreda Naqueta, Georgesa Laguerra, Jean-Baptista Saint-Martina a Charles-Angese Laisanta. Martin sice nepřinášel žádné přímé důkazy, o něž by mohl opřít svou obžalobu, ale disponoval přesnými a jasnými informacemi, jak probíhala jednotlivá jednání. Důvtipně popsal lest sestavenou správci společnosti za účelem vyvinout tlak na

¹⁷⁸ DUFRESNE, s. 69.

ministry a poslance. Všechny výše zmíněné politiky nemohl Martin usvědčit ze stejného zločinu. Někteří byli více či méně zkorumpovaní než ti druzí. Například u Baïhauta a Gomota existovalo podle Martina podezření, že zfalšovali volební výsledky a svůj poslanecký mandát získali neoprávněně.¹⁷⁹

4.1.1 Smrt Jacquesa de Reinacha

Před zkrachováním Panamské společnosti obdržel Herz za své služby vyjednávače uvnitř parlamentu zálohu ve výši 600 tisíc franků, aby se uskutečnila další půjčka. Ta se nakonec neuskutečnila, Herz proto začal vydírat Jacquesa de Reinacha, jenž jeho nátlak psychicky nezvládl a spáchal sebevraždu. Krátce před smrtí předal Edouardu Drumontovi svůj seznam zkorumpovaných poslanců, takzvaných „emigrantů“, s podmínkou, že jeho jméno zůstane utajeno.¹⁸⁰

Jules Quesnay de Beurepaire oznámil 19. listopadu 1892 ministru spravedlnosti Julesi Ricardovi, že ze zpronevěry a podvodu obžaluje Ferdinanda Lessepse, Fontana, Henriho Cottuho a Gustava Eiffela a ve svém seznamu uvedl i jméno Jacquesa de Reinacha. Jeho chování před smrtí naznačovalo, že takzvaně ztratil nervy. V případě, kdyby klidně a s rozvahou čelil svému obvinění, mohl použít své informace a zastrašit vládu a parlament, aby mu zajistily beztrestnost. Mohl se také inspirovat u Cornelia Herze a Léopolda Emila Artona a odejít za hranice.¹⁸¹

Dne 20. listopadu 1892 noviny oznámily náhlou smrt finančníka barona Jacquesa de Reinacha figurujícího v předcházejících dnech v Panamském skandálu a ve spekulacích kolem něj. Tisk samozřejmě věděl o jeho účasti v panamských záležitostech a od doby zveřejnění skandálu bylo jeho jméno zkompromitováno. V předvečer jeho smrti ho deník *La Cocarde* veřejně označil jako zprostředkovatele Panamské společnosti, s pověřením vyjednávat s tiskem a vlivnými zástupci v parlamentu při získání potřebných hlasů, aby proběhlo schválení vydání obligací v roce 1888. V okamžiku, kdy státní prokurátor vznesl

¹⁷⁹ KAUFFMANN, s. 267–269.

¹⁸⁰ ARENTOVÁ, s. 168.

¹⁸¹ FRANK, Walter, *Panamský skandál*, Praha 1944, s. 31–34.

obvinění proti správní radě Panamské společnosti, se o Reinachově náhlé smrti začalo hovořit jako o sebevraždě, což vyvolalo mimořádný ohlas. Spekulace zašly mnohem dál, když tvrdily, že nespáchal sebevraždu, nýbrž se stal obětí vraždy.¹⁸² „*Jak zemřel baron Reinach? Ranila ho skutečně ze strachu mrtvice? Utekl se k jedu se zlomenými nervy? Nebo ho odstranili lidé, kteří se od něho obávali kompromitujících odhalení? Také ve vysoko postavených kruzích se věřilo zprávě, že Josef Reinach sám přinutil zmateného starce ke skoku do věčné temnoty, aby mu zavřel ústa a tím zachránil dynastii.*“¹⁸³

Noviny o sebevraždě spekulovaly, i když lékař označil Reinachovu smrt za přirozenou. Například deník *Le Figaro* se přikláněl k verzi, že důvodem k sebevraždě bylo jeho zkompromitování v Panamské aféře. Pravdu o způsobu Reinachově smrti rodina a jejich lékař tajily až do chvíle, než ukončené úřední vyšetřování odhalilo všechny podrobnosti.¹⁸⁴ Tentýž deník přes neutichající rozruch okolo Reinachovy smrti otiskl stanovisko jeho doktora Benoita du Martoureta. Lékař, dle svých slov, naposledy zopakoval, že Reinacha postila mozková mrtvice a že smrt nastala okamžitě. A s jeho názorem souhlasili i další lékaři zkoumající příčinu jeho smrti.¹⁸⁵

4.1.2 Pronásledování Cornelia Herze a Léopolda Emila Artona

Na počátku roku 1893 se objevily nové skutečnosti vyšetřování Panamského skandálu. Zdálo se pravděpodobné, že novému obvinění budou čelit další politici. Kromě toho se vzedmul rozruch okolo osoby jistého pana Bourseho, který vypověděl o tom, jak si s Léopoldem Émilem Artonem vyměnil dopisy. Avšak tyto dopisy se u něho nenalezly. Zato se u Bourseho našly dopisy od poslanců a senátorů, již se dožadovali peněz.¹⁸⁶ Večerník *La Cocarde* přinesl 3. ledna 1893 nepodloženou zprávu, podle níž mělo několik členů kabinetu následkem Panamské aféry rezignovat na svůj mandát. Podle deníku *Le Petit Parisien* se

¹⁸² LUCAS, s. 25–26.

¹⁸³ FRANK, s. 34–35.

¹⁸⁴ *Le Figaro*, 21. 11. 1892, 38/326, s. 1.

¹⁸⁵ *Le Figaro*, 25. 11. 1892, 38/330, s. 2.

¹⁸⁶ *La Croix*, 4. 1. 1893, 14/ 2956, s. 1.

mělo jednat o ministra zemědělství Julesa Devellea a Émila Loubeta, ministra vnitra z kabinetu předsedy vlády Alexandreho Ribota.¹⁸⁷

Charles Franqueville vydal nový zatykač proti prchajícím obžalovaným v Panamském skandálu Corneliu Herzovi a Artonovi, obviněných z podvodu a zpronevěry. V době vydání zatykače neměly francouzské úřady tušení, kde se Arton pohybuje (příloha č. 4). Dobře informované zdroje byly toho názoru, že našel útočiště v Rumunsku a že doufal v nevydání do Francie na základě smluv mezi oběma zeměmi. Avšak rumunské úřady povolovaly vydávání jednotlivců, kteří se provinili ze zločinu zpronevěry.¹⁸⁸ V okamžiku vypuknutí skandálu policie provedla domovní prohlídky u Artonovy manželky v Rue Rouget a ve vile jeho milenky, avšak nenašla žádné dokumenty; Arton si je odvezl s sebou do zahraničí.¹⁸⁹ Policie vyhlásila po Leopoldovi Emilovi Artonovi mezinárodní pátrání. Tisk jej nazval novým bludným Židem. Arton se skrýval po celé Evropě, policejní agenti jeho stopu sledovali do Belgie, Německa, Florencie, Milána, Rakouska-Uherska, Rumunska a Štrasburku. Počátkem února 1893 se bez povšimnutí vrátil do Francie, aby si vypůjčil od své milenky peněžní obnos. Důvodem, proč jej policejní agenti nemohli dopadnout, spočíval v tom, že Arton věděl od svého informátora, jak postupují.¹⁹⁰

Cornelius Herz uprchl do zahraničí, kde byl 20. ledna 1893 zatčen v hotelu Tankerville v Bournmouthu v Anglii. Před jeho zatčením se tisk věnoval jeho osobnímu životu, konkrétně jeho první bývalé tchýni, která žila v Německu, z čehož usuzoval, že Herz byl německým agentem a tudíž i zrádcem Francie. Redaktoři deníku *Le Petit Journal* zase zveřejnili informaci, že Herz je agentem Trojspolku.¹⁹¹ Francouzi požádali anglickou vládu o jeho vydání na základě dohody z roku 1876, kde paragrafy 18 a 19 článku 3 řešily vydávání osob obžalovaných ze zpronevěry a podvodů. Příkaz k zatčení pro Herze byl od vyšetřujícího soudce poslán spolu s obsáhlým spisem, zaznamenávající všechny

¹⁸⁷ *Le Petit Parisien*, 4. 1. 1893, 18/5913, s. 1.

¹⁸⁸ *Le Petit Parisien*, 22. 1. 1893, 18/5931, s. 1.

¹⁸⁹ FRANK, s. 43.

¹⁹⁰ *Le Matin*, 16. 4. 1893, 10/ 3334e3, s. 1.

skutečnosti proti němu. Jeho vydání z Anglie muselo brát ohled na jeho nemoc a hrozil odklad.¹⁹²

Žádost o jeho vydání byla výsledkem nových událostí, jež komisař Clément dodal Imbertovi, vyšetřovateli sebevraždy Jacquese de Reinacha. Dokumenty zabavené Clémentem poskytovaly nové pokyny v boji proti Herzovi. Trestní oznámení zasláné státním prokurátorem Imbertem se opíralo o důkazní materiál, prokazující Herzovo vydírání Reinacha od začátku roku 1892. Avšak jeho vydání do Francie brzdila jeho závažná choroba, vyžadující návštěvu lékaře v Bournemouthu třikrát denně.¹⁹³ S jeho trvajícím nemocí se objevily spekulace o jeho možné otravě, kterou vyvrátil během své výpovědi Herzův advokát: „*Byl jsem advokátem Cornelia Herze a jsem vázaný profesní mlčenlivostí. Avšak mohu potvrdit, že Cornelius Herz se stal obětí pokusu otravou již před mnoha lety.*“¹⁹⁴ O pokusu o otravu se Herz dozvěděl z dopisů došlých z Brazílie od osoby Amiel. V dopisech Amiel oznámil Herzovi, že měl být otráven.¹⁹⁵ Zatčení v hotelu na anglickém pobřeží proběhlo klidným způsobem. Policie mu zabavila peníze a veškeré důležité dokumenty. Osvědčený lékař po vyšetření Herze oznámil jeho onemocnění cukrovkou, srdeční chorobou a celkový stav vyčerpanosti, k němuž by se mohly dostavit další neduhy.¹⁹⁶

Charles Franqueville v pondělí 30. ledna 1893 předal nové instrukce, jak se má postupovat. Důkazy se hledaly v bankovním domě *Proppor*. Franqueville poslal novou žádost o Herzovo vydání,¹⁹⁷ čelícího ve Francii obvinění podvodu proti baronu Jacquesi de Reinachovi. Také začal výslech pokladníka *Compagnie de dynamite*, zda se Léopold Emile Arton pokusil uplatit vysoce postavené zaměstnance společnosti. Následující den 31. ledna 1893 bylo oznámeno zadržení Artona v Bukurešti agenty bezpečnostních složek, avšak tato zpráva nebyla nikdy

¹⁹¹ *La Croix*, 11. 1. 1893, 14/2962, s. 2; *La Croix*, 14. 1. 1893, 14/2965, s. 2; *La Croix*, 22. 1.–23. 1. 1893, 14/2972, s. 2.

¹⁹² *Le Petit Parisien*, 22. 1. 1893, 18/5931, s. 1.

¹⁹³ *Le Petit Parisien*, 30. 1. 1893, 18/5939, s. 1.

¹⁹⁴ *Le Matin*, 21. 1. 1893, 10/3249, s. 1.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ *Le Matin*, 21. 1. 1893, 10/3249, s. 2.

¹⁹⁷ Cornelius Herz nebyl do Francie vydán, zemřel v Bournemouthu 6. července 1898. *Le Petit Parisien* 7. 1898, 23/7923, s. 1.

potvrzena.¹⁹⁸ Od roku 1896 žil Arton trvale v Londýně (až do února 1905), kdy se vrátil do Paříže dožít poslední měsíce svého života, kde zemřel 17. července 1905.¹⁹⁹

4.2 Situace židovského obyvatelstva před a po skandálu

Počátkem devadesátých let 19. století potvrdil antisemitismus svou pozici způsobem, jenž vyjadřoval jeho nenávisť k Židům. Ještě před vypuknutím Panamského skandálu přitáhl pozornost k osobě Josepha Reinacha a od března 1890 na něj útočil v pravidelných intervalech; nejsilnější útoky proběhly v letech 1898–1900. Joseph Reinach získal v satirickém tisku přezdívku: „*Židák Reinach. Řečený Židovská kebulé.*“²⁰⁰ V období Panamského skandálu se pozornost francouzských periodik zaměřila i na židovské obyvatelstvo mimo území Francie. Zaujala je emigrace ruských Židů do Spojených států amerických, kam od června 1891 přicházelo stále více Židů z Evropy.²⁰¹ Deník *La Croix* se neváhal se svými čtenáři podělit o osud jistého pana Cohena, nizozemského Žida na útěku ze země před devítiměsíčním vězením, jež mu hrozilo za urážku krále Viléma III.²⁰² Tisk zaznamenal případ, kdy francouzský strážník asistoval anglickému detektivovi, který přicestoval do Paříže, aby zatkl ve Velké Británii trestně stíhaného polského Žida Rabinowitche, který se spolu se svými třemi spolupachateli židovského původu dopustil podvodů za pomoci falešných šeků v hodnotě 50 tisíc franků, čímž způsobil britským bankám dohromady škodu ve výši 150 tisíc franků. Do Paříže se vydal se získanými penězi a s úmyslem pokračovat ve své činnosti, avšak byl dopaden a předán britským úřadům.²⁰³

I když se pročitáním francouzského tisku může jevit, že periodika přesunula svou pozornost k Židům v zahraničí a ve společnosti začaly klesat antisemitské nálady vůči tamějšímu židovskému obyvatelstvu, nebylo tomu tak.

¹⁹⁸ *La Croix*, 1. 2. 1893, 14/2980, s. 2.

¹⁹⁹ *Le Figaro*, 18. 7. 1905, 51/199, s. 4.

²⁰⁰ JOLY, Bertrand, *Les antidreyfusards avant Dreyfus*. In: *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 39, 1992, 2, s. 201. Viz příloha č. 5.

²⁰¹ *Le Matin*, 4. 5. 1893, 10/3352e3, s. 1.

²⁰² *La Croix*, 19. 12. 1893, 14 /3254, s. 1.

²⁰³ *Le Matin*, 9. 3. 1893, 10/3296e3, s. 3.

Dokazuje to nahodilý incident ze 4. února 1893, kdy v Toulonu probíhala konference, jíž se zúčastnila široká veřejnost z řad socialistů, anarchistů a věřících, aby „vyřešili“ sociální otázku. Do diskuse chtěl přispět svým názorem Josué Milhaud, občan židovského původu, avšak ke slovu se nedostal, jelikož přítomní vůči němu projevíli svou nevoli. Milhaud se vzdal svého úsilí a odešel. Do nastalé situace zasáhl místní kněz, jenž se Milhauda zastal a který mu chtěl dát prostor, ale neuspěl. Nad postupem katolického kněze se nelibostí pozastavil deník *La Croix*, kterému se nelíbila podpora semity od katolíka.²⁰⁴

Deník *La Croix* v na konci roku 1892 ve svém sloupci ironicky poznamenal: „*Židé mají v této chvíli hodně štěstí.*“²⁰⁵ Narážel tím na nepříjemnost Josepha Reinacha, tělo jehož tchána Jacquese de Reinacha bylo exhumováno. Sloupek autor zakončil těžkým zraněním bývalého ministra veřejných prací Davida Raynala, jenž si způsobil na lovu.²⁰⁶ Deníku *La Croix* neušly ani změny zaměstnání pedagogů židovského původu, kdy si jednotlivé kapacity ve svém oboru polepšily a byly jmenovány z menších měst do větších. Změny se odehrály během jednoho týdne v prosinci 1892, například Eugèn Cohen, profesor matematiky na Lyceu v Rennes přestoupil na pařížské lyceum Lakanal. Profesor historie Solomon přestoupil z Remeše na *lycée Montagne* v Paříži. Dohromady se jednalo o devět osob a zprostředkovatel informace *Lillois* (šifra) si kladl otázku, zda není Židů na univerzitách mnoho.²⁰⁷

I nadále se pravidelně po celé zemi konaly různé antisemitské konference, například v únoru 1893 se podobné setkání konalo v Lyonu. Konference se zúčastnilo více než 3000 osob a na pozvání místního antisemitského výboru se konference zúčastnili markýz de Morès a Jules Guérin.²⁰⁸ Na konferenci viděli mladé lidi a městskou honoraci, jež sympatizovala s antisemitismem. Při večeři pro významné účastníky Morès bavil společnost anekdotami o Georgesu Clemenceauovi a dalších vysoce postavených osobách zapletených do

²⁰⁴ *La Croix*, 8. 2. 1893, 14/2986, s. 2.

²⁰⁵ *La Croix*, 10. 12. 1892, 13/2935, s. 1.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ *La Croix*, 13. 12. 1892, 13/2937, s. 2.

²⁰⁸ *Le Matin*, 21. 2. 1893, 10/3281e3, s. 2.

Panamského skandálu. Posléze jej nahradil jeho společník Guérin a konverzaci nasměroval proti Židům, o nichž prohlásil, že jsou skutečnými protivníky Francouzů.²⁰⁹

Deník Edouarda Drumonta *La Libre Parole* Panamský skandál interpretoval také jako viditelný signál sociálního úpadku vyplývajícího z židovské činnosti.²¹⁰ Deník ve svých článcích dorážel dle jeho mínění na rozmařilou, dekadentní a zbabělou buržoazii a zřetelně jí ukazoval příčinu její demoralizace: „*Strašlivý židovský chcípák byl podvratný pro tuto politiku buržoazie, ničil rozpaky, nenasytný po slastech, které si neodepřel za žádné situace díky zděděnému bohatství.*“²¹¹

Židovské obyvatelstvo se v období propuknutí Panamského skandálu nestalo pouze terčem občasné nenávisti, ale i inspirací pro zařazení divadelních her a operu s židovskou tematikou. Opera v pařížské čtvrti Montmartre do svého programu zařadila dílo Jacquesa Fromental Halévyho *La Juive*.²¹² Židé se stali inspirací za jakou postavu jít na maškarní bál, jako například v Nice jistá paní Baissanová přišla na maškarní ples do Opery v kostýmu za tuniskou Židovku.²¹³ Počátkem roku 1894 vydal Ernest Renan svou knihu *Histoire du peuple d'Israël*, kterou psal od roku 1887. V recenzi v deníku *Le Journal* se kniha setkala oceněním a označením za jeho vrcholné dílo, avšak autor článku pojal podezření, že se Renan nechal ovlivnit judaismem: „*Četba, jak sami tušíte, byla nadmíru vábivá.*“²¹⁴

Dne 13. prosince 1892 autor skrývající se pod pseudonymem Saint-Genest přirovnal ve svém článku *Les Politiciens et La Partie* tehdejší politiky k židovskému obyvatelstvu. Židé na konci 19. století neměli svůj existující stát, v případě politiků vlast nahradili kariérou, popularitou a snahou o své

²⁰⁹ *Le Matin*, 22. 2. 1893, 10/3281e3, s. 2.

²¹⁰ VERDÈS, J., *Idéologies de classes devant „Le Panama“*. Notes pour une sociologie du scandale. In: L'Année sociologique 15, 1964 s. 279.

²¹¹ VERDÈS, s. 280.

²¹² *Le Journal*, 8. 1. 1894, 3/468, s. 3.

²¹³ *Le Journal*, 4. 2. 1894, 3/495, s. 1.

²¹⁴ *Le Journal*, 7. 2. 1894, 3/498, s. 3.

znovuzvolení.²¹⁵ O den dřív se v pařížském sále Wagram sešli royalisté a revolučně smýšlející osoby, aby protestovali proti Panamskému skandálu. Při projevech řečníci vykřikovali hesla: „*Přespráliš Židů! Pryč s Židy! Pryč s Židáky! Pryč se Židovstvem!*“²¹⁶

Deník *Le Figaro* dlouhodobě sledoval vývoj antisemitismu ve Francii a v sousedním Německu. Ve svém pozorování obou zemí došel k všeobecným závěrům, jež nepřinesly nové poznatky v nazírání na tuto problematiku. Na antisemitismus se nadále pohlíželo jako na značně důležitou a vlivnou součást židovského intelektuálního a materiálního života, což způsobovala závist u některých občanů, aniž by ji Židé vědomě či nevědomě vyvolali.²¹⁷ Antisemité byli stále přesvědčeni, že jednou ze skutečností existence antisemitismu je získávání peněz Židů prostřednictvím finančních spekulací, avšak mohlo by se na něj pohlížet jako na jednu z forem nebezpečného socialismu; ve skutečnosti se mohlo jednat především o kampaň proti penězům.²¹⁸

²¹⁵ *Le Figaro*, 13. 12. 1892, 38/348, s. 1.

²¹⁶ Tamtéž, s. 2.

²¹⁷ *Le Figaro*, 11. 12. 1892, 38/346, s. 1.

²¹⁸ VERDÈS, s. 288.

5 ROK 1898

Ve dnech 10. a 11. ledna 1898 probíhal proces s majorem Ferdinandem Walsin-Esterházym. Během těchto dní v ulicích Paříže demonstrovali odpůrci Alfreda Dreyfuse a skupiny antisemitů pod vedením Julese Guérina.²¹⁹ Deník *La Libre Parole* vyzýval 12. ledna palcovým titulkem k manifestaci před ministerstvem války a k odstranění Židů z veřejného života. Tedy den před jednomyslným zproštěním viny majora Esterházyho, kdy obviněný navštívil redakci *La Libre Parole*. Deník a jeho ředitele zachvátila před „bombou“ Emila Zoly euforická nálada.

Deník *L'Aurore* zveřejnil otevřený dopis Emila Zoly, *J'accuse*, neboli Žaluji. Dopis byl adresovaný prezidentu republiky Felixovi Faurovi. Známý spisovatel obžaloval i Edouarda Drumonta, přičemž v celém textu není uvedeno jeho jméno.²²⁰ Ve výčtu zainteresovaných novin *L'Eclair* a *L'Echo de Paris* na štvavé kampani proti Alfredu Dreyfusovi taktéž neuvedl ani jméno *La Libre Parole*. Z ohavného zločinu a netolerance mezi obyvateli obvinil antisemitismus, jenž ohrožoval svobodu lidských práv.²²¹

Po otevřeném dopisu Emila Zoly vyšel druhý den tak zvaný první Manifest intelektuálů, podepsaný Anatolem Francem a některými univerzitními profesory. Události ve Francii počátkem roku 1898 dostaly rychlý spád. V únoru na 200 poslanců po vládě požadovalo, aby skoncovala s údajnou nadvládou Židů. Týž měsíc založil Jules Guérin svůj antisemitský časopis *L'Anti-Juif*.²²² O několik dní později po zveřejnění Zolova dopisu, začaly antisemitské bouře v Nantes, Nancy, Rennes, Bordeaux a v dalších městech. Lidé napadali Židy, rabovali obchody a ničili synagogy. V Paříži vedl antisemity Jules Guérin, například nepokoje v Alžírsku se staly nekontrolovatelnými a trvalo několik dní, než se podařilo obnovit pořádek.²²³

²¹⁹ WINOCK, Michel, *Clemenceau*, Paris 2007, s. 303.

²²⁰ KAUFFMANN, s. 348.

²²¹ *L'Aurore*, 13. 1. 1898, 2/87, s. 2.

²²² WINOCK, *Historie extrémní pravice ve Francii*, s. 56.

²²³ MARRUS, s. 253.

5.1 Demontrace v lednu a únoru 1898

Dne 19. ledna 1898 vyšel v *L'Aurore* článek, v němž se Georges Clemenceau zamýšlel nad situací ve Francii. Zastával názor, že nálada v zemi odráží chybu, které se dopustila vláda, když bránila národní obranu a čest armády. Vzniklé situace využila opozice. Prostřednictvím tisku odsuzovala Židy a namířila proti nim veřejné mínění.²²⁴

Na setkání v Tivoli-Vauxhall 15. ledna 1898 si přítomní uvědomili, že se záležitost s Alfredem Dreyfusem a majorem Esterházym dostává do pozadí a že je třeba bránit svobodu. V plném sálu pronesl projev Louise Michel, upozornil na nevědomost, kterou využívají „tyrani“ pro ovládnání druhých. Na schůzi se řečník Sébastien Faure zamyslel nad tím, jaký je rozdíl mezi křesťanským a židovským zaměstnavatelem. Tuto problematiku ukázal na příkladu bankéře. Faure neviděl rozdíl mezi křesťanským a židovským bankéřem, neboť oba využívají své zaměstnance stejně. Dle jeho názorů nebyl antisemitismus z politického hlediska něco, co by vrátilo časy císařství, jak hlásají jeho vyznavači Edouard Drumont nebo Henri Rochefort. Antisemitismus považoval za nelidský a barbarský, podle něj měl každý člověk právo na štěstí a lidé by si měli být bratry. Po skončení shromáždění se účastníci rozdělili pod dohledem policejních agentů do dvou manifestujících skupin. Během manifestace došlo ke střetu odpůrců a příznivců Emila Zoly, který si vyžádal těžká zranění několika účastníků.²²⁵

Edouard Drumont spolu s Henrim Rochefortem svolali 17. ledna 1898 mimořádnou schůzi do sálu Tivoli-Vauxhall v *Rue de la Douane*. Prostorný sál zaplnili jejich příznivci. Shromáždění měly otevřít projevy Georgese Thiébauda a Julese Guérina, k nimž nebylo možné přistoupit.²²⁶ Po zahájení schůze přítomní začali provolávat slávu armádě nebo Emilu Zolovi. Zpěv státní hymny Marseillaise a následné Karmaňoly, písně z roku 1792, zaznívalo sálem: „*At' žije Francie! At' žije armáda! Pryč se zrádci!*“²²⁷ Ve vzniklé situaci se

²²⁴ *L'Aurore*, 19. 1. 1898, 2/93, s. 1.

²²⁵ *L'Aurore*, 16. 1. 1898, 2/90, s. 1-2.

²²⁶ *Le Figaro*, 18. 1. 1898, 44/18, s. 1.

²²⁷ Tamtéž, s. 2.

shromážděním roznesla informace o „Špinavém Židu u dveří“. Než si organizátoři uvědomili vážnost situace, dav se vyřítit na ulici a následně se začaly pařížskými ulicemi šířit demonstrace. Zbývající účastníky se snažil Guérin uklidnit, což se mu povedlo za dvě hodiny, a následně schůzi ukončil. Policie posílila počet strážníků a nutila demonstrující dav, aby se rozdělil.²²⁸

Dne 17. ledna 1898 demonstroval v Nantes dav tisíce lidí proti Židům a ničil jejich obchody. V Lyonu studenti manifestovali před redakcí deníku *Le Peuple*, jenž ve svých článcích stranil Emilu Zolovi. Studenti házeli do oken redakce kameny, což jim novináři oplatili. Silné manifestace proběhly v Marseille, kde dav požadoval smrt Židům a jejich odchod, lidé zničili židovské obchody. Studenti a mladí lidé vykřikovali hesla: „*Pryč s Židy!*“ nebo „*Poplivat Zolu!*“.²²⁹

Demonstrace v Paříži a ostatních městech pokračovaly i následující den. Jules Guérin v Paříži pořádal setkání *Ligue antisémitique*, ze kterého vzešly závěry, s nimiž se ztotožnili i demonstrující. Po vzoru Emila Zoly Guérin obžaloval Bernarda Lazara z uplácení, aby francouzští občané nepostřehli aktivitu Ligy. Spolu s Bernardem Lazarem učinil odpovědného Josepha Reinacha za veškerá zranění členů Ligy nebo demonstrujících. Upozornil, že demonstrace proběhnou ve stejný čas v Marseille, Rennes, Nantes, Bordeaux, Lille a v dalších městech. Také oznámil, že nadcházejícího dne (19. ledna 1898) si budou moci přečíst prohlášení *Français de France*. V manifestu vyzval Josepha Reinacha k odstranění svých najatých lidí. Z Bernarda Lazara a Josepha Reinacha učinil symbolické zajatce Ligy.²³⁰ Demonstrace pokračovaly nadále ve velkých městech jako například Nantes a Marseille, kde dav skandoval obdobná hesla jako předchozí den. Avšak v Marseille již demonstrující vykřikovali: „*Smrt Židům!*“.²³¹

Dav v Nantes rozbíjel okna židovských domů, účastníci křičeli antisemitská hesla, ničili židovské obchody, vytrhli mříž na synagoze a napadli

²²⁸ *Le Figaro*, 18. 1. 1898, 44/18, s. 2.

²²⁹ Tamtéž, s. 2.

²³⁰ *Le Figaro*, 19. 1. 1898, 44/19, s. 2.

rabína. I když bylo četnictvo rozmístěno po městě, nemohlo zabránit výtržnostem a ve většině případů přišlo pozdě.²³² Georges Clemenceau se ve svém článku „*Mort aux juifs*“ pohoršoval nad povzbuzováním antisemitské nenávisti, neváhal obvinít katolíky, jejich novináře a duchovní.²³³ V protižidovských bouřích v Alžírsku, kde obyvatelé vraždili a rabovali, spatřoval tenkou hranici francouzského barbarství.²³⁴ V Alžírsku probíhaly silné demonstrace. Hlavní město Alžír bylo ke konci ledna 1898 nadále pod dohledem vojska, židovské obyvatelstvo opouštělo své domovy, vybíralo své úspory z bank a obchod v departementu začal stagnovat. Demonstrace v Alžírsku se objevily náhle a v okamžiku, kdy vláda hledala v antisemitismu nástroj k odvedení pozornosti od svých problémů.²³⁵

Antisemitské nepokoje rozpoutané Zolovým článkem v deníku *L'Aurore* pokračovaly i v průběhu jeho procesu. Dne 24. února 1898 se radikální poslanec Gustave-Adolphe Hubbard obrátil na vládu ohledně událostí ovlivňující dění ve Francii, které podle jeho názoru podcenila. Podle Hubbarta se země zmítala mezi Dreyfusovým procesem, armádními svědky, antisemitskými bouřemi a výhrůzkami smrti od kumpánů Julese Guérina na chodbách Palais de justice. Masakry a vytváření speciálních kategorií pro občany odporovaly zásadám svobody a republiky.²³⁶

Po útocích *La Libre Parole* a Drumontových článků proti židovskému obyvatelstvu zaútočil proti Drumontovi Abraham Dreyfus. Ve svém článku *Drumont est-il juif!* polemizoval nad jeho údajným židovským původem. Za pomoci soukromého detektiva označil Dreyfus Drumonta za potomka ředitele kočovného renesančního divadla Louveaua, který přijal pseudonym Samuel. Dle svých slov se nemusel ani moc namáhat, aby neviděl, že francouzská verze jména Drumont pochází z německých slov *Drei mond*.²³⁷

²³¹ *La Croix*, 20. 1. 1898, 19/4524, s. 2.

²³² *Le Figaro*, 19. 1. 1898, 44/19, s. 2.

²³³ WINOCK, *Clemenceau*, s. 306.

²³⁴ *L'Aurore*, 27. 1. 1898, 2/101, s. 1.

²³⁵ *L'Aurore*, 29. 1. 1898, 2/103, s. 1.

²³⁶ WINOCK, *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours*, s. 112.

²³⁷ *L'Aurore*, 1. 2. 1898, 2/106, s. 1.

Historik Stephen Wilson přirovnal nepokoje v lednu a únoru roku 1898 k Velkému strachu z roku 1789, který obcházel Francii v srpnu 1789. Vyznačoval se úzkostí, obavami a dezinformacemi, šířícími se od města k městu, stejně tak jako v roce 1898. Demonstrace v provinciích svolávaly místní antisemitské ligy, katolické kruhy nebo royalistické výbory. Rozpoutání nepokojů rovným dílem přiřizoval regionální i celostátní tisk.²³⁸ Deník *La Libre Parole* se věnoval vedení podrobného seznamu konaných manifestací. V souvislosti s nepokoji v lednu a únoru 1898 zdůraznil svou rozporuplnou pozici antisemitského deníku. Toto označení odmítal z důvodu, že byl přesvědčen o neexistenci francouzského antisemitismu, a mimo to jej považoval za spekulaci.²³⁹ Demonstrace a násilnosti se pozvolna ukončily koncem února roku 1898, poté probíhaly střety mezi antisemitsky naladěným davem a Židy už jen ojediněle. Židovská komunita tak musela i poté čelit slovním útokům.²⁴⁰

5.2 Volby do sněmovny na jaře roku 1898

Na květen 1898 byly naplánované volby do poslanecké sněmovny. Edouard Drumont chtěl pod vlivem nepokojů z ledna a února využít radikalizující se situace ve Francii a velmi zvažoval svou kandidaturu. Znovu hledal volební obvod, který by mohl reprezentovat. Po dobrém uvážení, na radu přátel a snad i s úmyslem využít nepokojů na začátku roku nejen ve Francii, ale i v Alžírsku se rozhodl zastupovat tento departement ve volbách. Jeho výběr volebního obvodu měl háček. Edouard Drumont se bál cestovat na velké vzdálenosti, obával se případných nehod, přepadení či náhodného nachomýtnutí se do potyček a navíc byl přesvědčený, že mu někteří Židé usilují o život. Před veřejným oznámením své kandidatury požadoval po alžírských úřadech, s ohledem na lednové a únorové nepokoje, aby mu přiblížily konkrétní situaci v zemi.

Drumontovy obavy zmírnil starosta Alžíru Max Régis, který za ním přijel do Paříže, aby ho přesvědčil o přijetí zastupování Alžíru či prvního volebního

²³⁸ WILSON, Stephen, *The Antisemitic Riots of 1898 in France*. In: *The Historical Journal* 16, 1973, 4, s. 802.

²³⁹ KAUFFMANN, s. 350–351.

obvodu. Régisovo úsilí nevyšlo naprázdno a Drumont oznámil 19. března 1898 v *La Libre Parole* svou kandidaturu za Alžírsko.²⁴¹ Před oznámením svého ucházení se o zastupování prvního volebního obvodu se zúčastnil antisemitského mítinku 17. března 1898 v Bab el Ouedě, kde ho přítomné odpovědné osoby jednomyslně zvolily za svého zástupce do voleb. Setkání navštívilo na pět tisíc lidí, jež z větší části tvořili mladí lidé. Někteří z přítomných řečníků se ve svých projevech dotkli tématu židovské otázky v nadcházejících volbách.²⁴²

Protižidovské nálady pronikly před květnovými volbami i na půdu sněmovny. Židovští politici a především Joseph Reinach se stali terčem nenávisti. Museli čelit příznivcům Henriho de Rocheforta a hraběte de Muna, kteří na ně vykřikovali: „*Pryč s Židy! Pryč se zrádci! Pryč s Reinachem!*“ Náladě ve společnosti nepřidal ani proces s Emilem Zolou probíhající v únoru 1898 a ovlivňující volební atmosféru. Během probíhající procesu si ke svým útokům vybral Jules Guérin politika Josepha Reinacha, jehož častoval tradičními antisemitskými slogany. Zatímco Edouard Drumont vyhrál volby za alžírský obvod, Joseph Reinach svůj mandát ve svém volebním obvodu Digne neobhájil. Drumont ve svém deníku napsal: „*Spráskaný Reinach, to je Žid, který zemřel. Drumont zvolený, to je Francie, která se znovu zrodila. Ať žije Francie Francouzů! Ať žije Alžírsko! Ať žije republika! Pryč s Židy!*“²⁴³

Volby v roce 1898 problémy ve Francii nevyřešily, spíše umožnily jistý úspěch antisemitů a tím pádem i Edouarda Drumonta. Po sestavení vlády její předseda Henri Brisson jmenoval novým alžírským guvernérem Édouarda Laferrière, jehož považoval za schopného zklidnit situaci v zemi.²⁴⁴ Příjezd nového guvernéra 31. srpna 1898 doprovázely silné protižidovské demonstrace. Demonstranti provolávali slávu Francii a vykřikovali protižidovská hesla. Deník *L'Anti-juif* týž večer vydal přílohu, pod kterou se podepsali zástupci protižidovské Ligy. Antisemitsky zaměřený deník předpokládal, že Laffièrova

²⁴⁰ MARRUS, s. 241–242.

²⁴¹ KAUFFMANN, s. 356–357.

²⁴² *Le Matin*, 18. 3. 1898, s. 1.

²⁴³ BIRNBAUM, Pierre, *Les fous de la République. Histoire politique des juifs d'Etat de Gambetta à Vichy*, Paris 1994, s. 203.

snaha obnovení pořádku v departementu bude ve prospěch Židů.²⁴⁵ Laferrière, citlivý na antisemitské tlaky, po svém nástupu do funkce guvernéra omezil práva a autoritu židovské konzistoře v Alžírsku, čím narušil její jednotu. Nicméně situace v Alžírsku byla extrémně napjatá a zejména francouzští Židé reagovali citlivě na otázku konzistoře v Alžírsku. Francouzská židovská komunita byla zpravidla informovaná o osudu alžírských Židů. Nepřekvapovalo je, že členové židovského společenství byli považováni za nepohodlné. Na rozdíl od židovského obyvatelstva v metropoli se nenacházeli v jednoznačné situaci. Oproti nim žili Židé v Alžírsku v chudobě, potřebovali materiální pomoc a především se neasimilovali do tamější společnosti, velká část z nich nehovořila francouzsky a byla negramotná.²⁴⁶

5.2.1 Antisemitismus v politickém prostředí

V roce 1898 vrcholily nacionalistické a antidreyfusovské vášně, jež upozadily boulangérismus, který v mnoha ohledech ztělesňoval antisemitismus. Avšak nikdy ze spojení antisemitských a boulangéristických myšlenek nevzešla protižidovská parlamentní skupina. Ve zprávě sepsané Drumontovou skupinou 2. června 1898, v níž oznámili, že z politických a náboženských důvodů členové parlamentní antisemitských seskupení nebudou dělat kompromisy a podléhat tlaku ostatních. Během zákonodárského období let 1898–1902 antisemitismus nepopíratelně představoval politický a ne zcela bezvýznamný trend v poslanecké sněmovně, reprezentoval rozmanité tendence nacionalismu a antisemitských skupin.²⁴⁷

Po volbách v květnu 1898 se do sněmovny dostali poslanci sympatizující s antisemitismem a vytvořili skupinu o počtu třiceti osob pod vedením Edouarda Drumonta. Schůze skupiny se konaly v redakci jeho deníku *La Libre Parole*. Hlava francouzských antisemitů ve volbách porazil svého protivníka v alžírském

²⁴⁴ MARRUS, s. 269.

²⁴⁵ *Le Temps*, 2. 9. 1898, 30/13603, s. 2.

²⁴⁶ MARRUS, s. 269.

²⁴⁷ JOLY, Laurent, *Antisémites et antisémitisme à la Chambre des députés sous la IIIe République*. In: *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 54, 2007, 3, s. 73–75.

volebním obvodu, výsledkem jedenácti tisíc hlasů proti dvěma tisícům. Spolu s ním byli zvoleni další tři antisemité: Firmin Faure, Charles-François Marchal a Émile Morinaud. Poslední tři se hlásili k republikanismu a Drumont ke katolické straně. Parlamentní protižidovskou skupinu vytvořili nově zvolení poslanci, Gustave Cluseret, Julien Dumas, Théodore Denis, markýz de l'Estourbeillon, hrabě de Pontbriand, Frédéric de Largentaye, Marcel Habert a další.²⁴⁸

5.3 Joseph Henry

Francií proběhla zpráva, že 31. srpna 1898 spáchal ve vězení v Mont-Valérien sebevraždu podplukovník Joseph Henry, podezřelý z přípravy falešných důkazů proti Alfredu Dreyfusovi. Jeho sebevražda vyvolala senzaci a ovlivnila průběh revize Dreyfusova případu, jež začala 23. prosince 1898 v Rennes.²⁴⁹ Okamžité zatčení podplukovníka Josepha Henryho nařídil ministr války Godefroy Cavaignac po nastudování faktů k případu. Do věznice v Mont-Valérien byl umístěn 30. srpna 1898.²⁵⁰ V sérii článků vycházejících v deníku *Le Siècle* v listopadu a prosinci roku 1898 politik židovského původu Joseph Reinach vyslovil domněnku, že Henry nebyl pouhým padělatelem důkazů, nýbrž spolupachatelem majora Esterházyho. Proti jeho názoru se postavila vdova po Josephu Henrym, hrozila Reinachovi žalobou za pomluvu. Tímto sporem se začala rýsovat nová kauza, ze které vytěžil antisemitský tisk. Sváru mezi vdovou po podplukovníkovi Henrym a židovským politikem využil Edouard Drumont a jeho deník *La Libre Parole*, jenž do ukončení 15. ledna 1899 vydělal 131 tisíc franků a novinám počet čtenářů se zvýšil o 25 tisíc.²⁵¹

Kromě toho *La Libre Parole* využil případ k uspokojení svých čtenářů po senzaci. Nicméně každodenní silný prodej novin snižoval politickou prestiž Edouarda Drumonta. Proti Josephu Reinachovi vystoupila Marie-Anne

²⁴⁸ Tamtéž, s. 72–73.

²⁴⁹ WILSON, Stephen, *Le Monument Henry. La structure de l'antisémitisme en France 1898-1899*. In: *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 32, 1977, 2, s. 265.

²⁵⁰ *Le Temps*, 1. 9. 1898, 30/13602, s. 1.

²⁵¹ WILSON, *Le Monument Henry*, s. 265.

de Bovetová, nadšená Drumontova čtenářka, a zastala se Henryho manželky. Nenápadně zveřejnila své stanovisko proti Reinachovým článkům v *Le Siècle*. Vyzývala všechny dobré obyvatele Francie bez rozdílů a jakýchkoliv přesvědčení k finanční podpoře vdovy Henryové, aby zabránili pomluvám jejího manžela.²⁵²

Události vyvolané sebevraždou Josepha Henryho měly být v první řadě považovány za protidreyfusovské události, ale podle historiků Christoha Prochassona a Bernarda Jolyho získaly antisemitskou perspektivu. Podle Georgesa Bensoussana se naopak jednalo o provokaci židovského obyvatelstva. Skutečná situace byla komplikovaná a nacházela se mezi oběma stanovisky výše zmíněných historiků za předpokladu uvědomění si různorodosti protizidovských postojů ve Francii.²⁵³

²⁵² KAUFFMANN, s. 378–379.

²⁵³ Tamtéž, s. 381.

6 ZÁVĚR

Důsledkem Velké francouzské revoluce byla emancipace Židů, přiznání základních občanských práv, možnost jejich základního vzdělání a svoboda pohybu. Francie se díky těmto krokům stala příkladem pro ostatní státy, jež se v průběhu 19. století ve Francii utvářely a které nikdy poté rozhodnutí svých předchůdců nezpochybnily. Přibližně od roku 1809 se v Paříži začala etablovat židovská buržoazie představující ve městě menšinu z celkové populace Židů, která se postupně stávala terčem antisemitů upozorňujících na jejich společenský vzestup.

Od počátku osmdesátých let 19. století žilo ve Francii na 80 000 Židů, což činilo 0,2 % celé francouzské populace.²⁵⁴ Společenská úloha Židů se stávala významnou, na což začínaly upozorňovat články a publikace antisemitského charakteru; jejich tlak se poté zvýšil příchodem aškenázských Židů. V tomto období se významní Židé začali zapojovat do politického života. Z náboženských důvodů odmítali podporu spojení katolíků s monarchisty představující pro ně hrozbu. V roce 1880 se republika pokoušela omezit náboženské skupiny, hlavně katolickou církev, avšak její opatření postihlo i židovskou náboženskou obec. Od devadesátých let započaly diskuse na téma, zda jsou Židé příslušníci rasy nebo etnické skupiny, do probírané problematiky se zapojili i samotní Židé jako například Isidore Loeb či James Dermesteter.

Francouzský antisemitismus byl výsledkem křesťanského antijudaismu a strachem z ekonomické převahy Židů. Využil nezaměstnanosti, politických převratů, průmyslového růstu, urbanizace ve své argumentaci vůči židovskému obyvatelstvu a podmanil si moderní společnost ve Francii. Francouzský antisemitismus lze rozdělit na klerikální, pseudovědecký, sociologický či nenávistný. Nenávist u antisemitů vyplývala z předsudků rasové méněcennosti a údajné zálibě Židů v podvodech. Antisemitské názory se šířily prostřednictvím periodik jako *L'Anti-Juifs* a vydávání hanopisů. Od roku 1884 se ve Francii stávalo závažnější téma židovské otázky, jež do té doby nebyla v takové míře

²⁵⁴ BENBASA, s. 168.

přítomna. Židovská otázka se nevztahovala pouze na problém náboženství, ale zasahovala i do sociální a ekonomické oblasti. Od devadesátých let 19. století se stala předmětem řešení v poslanecké sněmovně.

V druhé polovině osmdesátých let 19. století Francii ovládl bestseller Edouarda Drumonta, jenž svou knihou položil cestu modernímu antisemitismu a popsal jeho vytváření ve Francii. Svě čtenáře získal ze všech společenských vrstev francouzské společnosti, zejména z katolické církve. Drumont ve svém díle rozpracoval tři druhy antisemitismu: křesťanský antijudaismus, ekonomický a rasový antisemitismus. První podle jeho názoru ovládal Francii po celé 19. století, v ekonomickém antisemitismu tvrdil, že Židé po roce 1789 převzali kontrolu nad financemi země, což mnozí odmítali. V rasovém pojetí se omezil na popis rozdílů mezi semity a Árijci. Antisemitismus byl pro něj nedílnou součástí jeho života a Drumont se snažil vytěžít ze své popularity co nejvíce. V roce 1889 založil *Ligue nationale antisémitique de France*, jejímž prostřednictvím útočil proti Židům všeobecně a především proti úspěšným židovským rodinám jako byli Rothschildové, Hirschové či Dreyfusové. V devadesátých letech založil své noviny *La Libre Parole*, jejichž prostřednictvím se stal osobou vyvolávající skandály a útočící na Židy.

Příznaky budoucího Panamského skandálu započaly v září roku 1892, kdy se začaly publikovat v deníku *La Libre Parole* detailní informace o chodu Panamské společnosti prostřednictvím jejího bývalého zaměstnance Ferdinanda Martina. Ze zveřejněných podrobností vyplynulo, že osoby židovského původu zprostředkovávaly další půjčky od vlády a parlamentu a byly ochotné přistoupit k podplácení některých členů sněmovny. Následně se rozběhla štvavá kampaň proti těmto osobám. Největšímu tlaku čelil Jacques de Reinach, který tlak neustál a spáchal sebevraždu, avšak před ní předal Edouardovi Drumontovi seznam kompromitující členy parlamentu a firmu z braní úplatku. Po Reinachově smrti se veškerá pozornost soustředila na Cornelia Herze a Léopolda Emila Artona, již uprchli z Francie, a jakékoliv vymáhání spravedlnosti na nich bylo marné.

Před Panamským skandálem se francouzský antisemitismus vymezoval zejména vůči Židům v zahraničí, jak je patrné dobového tisku. Koncem roku 1892 znovu přesunul svou pozornost do Francie, kde si například všímal kariérního postupu židovských pedagogů či konání konferencí s protižidovským zaměřením. Celkově lze říci, že francouzský antisemitismus v období kolem Panamského skandálu vykazoval slabší tendence než v roce 1898, nepolevoval v protižidovských urážkách a zvláště katolicky orientovaný tisk jako *La Croix* denně své čtenáře informoval o morálních poklescích Židů. I když antisemitismus v tomto období se nevyjadřoval silnými projevy, v následujících letech protižidovské nálady a averze rostly a antisemité reagovali prudčeji vůči skandálům, v nichž figurovali Židé.

V roce 1898 reagoval Emile Zola otevřeným dopisem *J'accuse* na zproštění viny majora Esterházyho, jež figuroval v Dreyfusově případu. Zolův dopis urychlil vývoj událostí ve Francii. O několik dní později začaly propukat po celé zemi antisemitské bouře, k těm závažnějším patřily demonstrace ve větších městech jako například Nantes, Bordeaux, Rennes a další. Manifestace ještě více zesílily v únoru, kdy probíhal proces se Zolou, jenž byl stíhán za svůj otevřený dopis. Demonstrující ničili židovské obchody, vykřikovali protižidovská hesla a v ojedinělých případech ničili synagogy. Roku 1898 ve Francii vrcholili antisemitské nálady, což dokazuje zvolení poslanců sympatizujících s antisemitismem, do jejichž čela se postavil Edouard Drumont.

7 BIBLIOGRAFIE

PERIODIKA

Gil Blas, 21. 1. 1890.

L'Aurore, 13. 1. 1898, 16. 1. 1898, 19. 1. 1898, 27. 1. 1898, 29. 1. 1898.

L'Intransigeant, 5. 11. 1886.

La Cloche D'Argent, 24. 6. 1893.

La Croix, 13. 12. 1892, 4. 1. 1893, 6. 1. 1893, 11. 1. 1893, 14. 1. 1893, 22.–23. 1. 1893, 31. 1. 1893, 1. 2. 1893, 8. 2. 1893, 10. 12. 1893, 19. 12. 1893, 13. 11. 1896, 20. 1. 1898, 20. 1. 1898.

La Diane, 2. 3. 1890.

Le Figaro, 11. 12. 1892, 13. 12. 1892, 10. 12. 1893, 18. 1. 1898, 18. 7. 1905, 19. 1. 1898, 19. 4. 1886, 21. 11. 1892, 21. 11. 1892, 25. 11. 1892, 25. 11. 1892.

Le Galois, 4. 7. 1886.

Le Journal, 8. 1. 1894, 4. 2. 1894, 7. 2. 1894.

Le Matin, 21. 1. 1893, 21. 2. 1893, 22. 2. 1893, 9. 3. 1893, 16. 4. 1893, 4. 5. 1893, 18. 3. 1898.

Le Petit Journal, 15. 6. 1892, 16. 6. 1892, 17/5711.

Le Petit Parisien, 4. 1. 1893, 22. 1. 1893, 30. 1. 1893, 8. 7. 1898.

Le Temps, 1. 9. 1898, 2. 9. 1898.

LITERATURA

ANDERSON, Thomas P., *Édouard Drumont and the Origins of Modern Anti-Semitism*. In: Catholic University of America Press, 53, 1967, 1, s. 28–42.

ARENDTOVÁ, Hannah, *Původ totalitarismu I–III*, Praha 2013.

ATTALI, Jacques, *Les Juifs, le monde et l'argent. Histoire économique du peuple juif*, Paris 2002.

BECKER, Jean-Jacques, CANDAR, Gilles, *Histoire des gauches en France. Tome 1. L'Heritage du XIXe siècle*. Paris 2004.

BENBASSA, Esther, *Histoire des Juifs de France*, Paris 2000.

BIRNBAUM, Pierre, *Les fous de la République. Histoire politique des juifs d'Etat de Gambetta à Vichy*, Paris 1994.

BOURDREI, Philippe, *Histoire des Juifs de France*, Paris 1974.

BUDIL, Ivo, *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. In: TYDLITÁTOVÁ, Věra (eds.), *Kolokvium o soudovém Antisemitismu*. Plzeň 2007, s. 11–39.

- BUDIL, Ivo, *Edouard Drumont, Edvard Augustus Freeman a ideologické zdroje Hitlerova antisemitismu*. In: ARAVA-NOVOTNÁ, Lena (et al.), *Nová doba, Stará zloba. Soudobý antisemitismus v historickém kontextu*, Plzeň 2010, s. 44–98.
- CARON, Jean-Claude, VERNUS, Michel, *L'Europe au 19e siècle. Des nations aux nationalismes (1815–1914)*. Paris 2011.
- CRAPEZ, Marc, *Le socialisme moins la gauche. Anticapitalisme, antisémitisme, national-populisme*. In: *Mots* 55, 1998, 6, s. 74–94.
- DEPLOIGE, Simon, *Saint Thomas et la question juive*. In: *Revue néo-scholastique* 3, 1896, 12, s. 358–359.
- DRUMONT, Édouard, *La dernière bataille. Nouvelle étude psychologique et sociale*, Paris 1890.
- DRUMONT, Édouard, *La France juive. Tome 1*, Paris 1886.
- DRUMONT, Édouard, *La France juive. Tome 2*, Paris 1886.
- DUBNOV, Simon, *Histoire moderne du peuple juif, 1789–1938*, Paris 1994.
- DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha 2003.
- DUFRESNE, Claude, *Les affaires de la IIIe République : 1871–1940*, Monaco 2008.
- FONTETTE, Francois, *Histoire de l'antisémitisme*, Paris 1991.
- FRANK, Walter, *Panamský skandál*, Praha 1944.
- GAILLARD, Henri, *La question juive*, Paris 1900.
- HERMON-BELOT, Rita, *L'Emancipation des juifs en France*, Paris 1999.
- CHICHÉ, Albert, *L'affaire de Panama. Tome 1–15*, Paris 1894–1896.
- JOHNSON, Paul, *Dějiny židovského národa*, Praha 2007.
- JOLY, Bertrand, *La France et la Revanche (1871-1914)*. In: *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 46, 1999, 2, s. 325–347.
- JOLY, Laurent, *Antisémités et antisémitisme à la Chambre des députés sous la IIIe République*. In: *Société d'Histoire Moderne et Contemporaine* 54, 2007, 3, s. 63–90.
- KAUFFMANN, Grégoire, *Édouard Drumont*, Paris 2008.

- LAZARE, Bernard, *Contre l'antisémitisme. Histoire d'une polémique*. Paris 1983.
- Les scandales du Panama. Première parit. Le Panama devant la Chambre*, Paris 1893.
- LUCAS, A, *Précis historique de l'affaire du Panama: raltion détaillée et impartiale des faits officiellement confirmés...*, Paris 1893.
- MARRUS, Michael R., *Les Juifs de France à l'époque de l'affaire Dreyfus*, Paris 1985.
- MERMEIX, *Les antisémites en France. Notice sur un fait contemporain*, Paris 1892.
- MESSADIÉ, Gerald, *Obecné dějiny antisemitismu*, Praha 2000.
- POLIAKOV, Léon, *Histoire de l'antisémitisme. Tome 2. L'âge de la science*, Paris 1955.
- RIGNOL, Loïc, *Alphonse Toussenel et l'éclair analogique de la science des races*. In: *Romantisme* 35, 2005, 130, s. 39–53.
- SCHREIBER, Jean-Philippe, *Les Juifs, rois de l'époque d'Alphonse Toussenel, et ses avatars. La spéculation vue comme anti-travail au XIX siècle*. In: *Revue belge de philologie et d'histoire* 79, 2001, 2, s. 533–546.
- THIVEAUD, Jean-Marie, *Crises et scandales financiers en France sous la Troisième République*. In: *Revue d'économie financière*, 1997, 41, s. 25–53.
- TOUSSENEL, Alphonse, *Les Juifs, Rois de l'Epoque. Histoire de la féodalité financière*, Paris 1847.
- VERDÈS, J, *Idéologies de classes devant „Le Panama“*. *Notes pour une sociologie du scandale*. In: *L'Année sociologique* 15, 1964, s. 274–308.
- VIAU, Raphaël, *Vingt ans d'antisémitisme, 1889-1909*, Paris 1910.
- WILSON, Stephen, *Le Monument Henry. La structure de l'antisémitisme en France 1898-1899*. In: *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 32, 1977, 2, s. 265–291.
- WILSON, Stephen, *The Antisemitic Riots of 1898 in France*. In: *Cambridge University Press*, 16, 1973,4, s. 789–806.

WINOCK, Michel, *Clemenceau*, Paris 2007.

WINOCK, Michel, *Historie extrémní pravice*, Praha 1998.

WINOCK, Michel, *La fièvre hesygonale. Les grandes crises politiques 1871 à 1968*. Paris 1987.

WINOCK, Michel, *La France et les Juifs. De 1789 à nos jours*, Paris 2005.

WINOCK, Michel, *La France politique XIXe-XXe siècle*, Paris 2003.

WINOCK, Michel, *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*, Paris 1990.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://news.lib.uchicago.edu/blog/2011/09/01/hidden-treasures-in-the-special-collections-the-rosenberger-ephemera/asas-03010-2/> [23. 4. 2015].

<http://news.lib.uchicago.edu/blog/2011/09/01/hidden-treasures-in-the-special-collections-the-rosenberger-ephemera/asas-03010-2/> [23. 4. 2015].

8 RESUMÉ

The follow thesis deals with the French anti-Semitism during the eighties and nineties in the 19th century. The aim of this study is to clarify the situation of Jews in France during these defined periods, and to reveal Edouard Drumont as a leading person of the French anti-Semitism. It does not omit to mention the Panama scandal and its impact on a situation of Jews in France. In conclusion, the author deals with the issue of anti-Semitism of the year 1898.

The work is divided into four sections, which are, for greater clarity, further divided into subsections. The first chapter depicts a general outline of the Third Republic. It shows the development of the Jewish population, especially key events of anti-Semitism during the French Revolution in the late nineties in the 19th century. This chapter addresses the beginning of emancipation until the assimilation of Jews, and the Jewish issues from the eighties in the 19th century.

The following section addresses one of the leading French anti-Semites person, Edouard Drumont. In his crucial work *La France juive*, Drumont ignited anti-Semitic passions in France. Furthermore, in his newspaper *La Libre Parole*, which spread his anti-Semitic views, he sought out and provoked scandals in Jewish circles. This section also presents Drumont predecessor and a role model, Alphonse Toussenel.

The third chapter deals with the Panama scandal, during which it was found out the Jews to be implicated in that scandal, which was used for anti-Semitic propaganda. Finally, the section introduces anti-Semitism in the first half of the nineties in the 19th century. The last part depicts the year 1898, in which Emile Zola published his open letter *J'accuse* and consequences, which provoked its publication. The chapter also focuses on the political and social environment in the same year.

In the 19th century in France, the eighties and nineties represented the peak of anti-Semitism. In that period, the number of published anti-Semitic newspapers, files and establishing associations increased. In the late 19th century in France, the anti-Jewish sentiment, demonstrations, attacks on Jews and their

businesses escalated. However, anti-Jewish demonstrations also overtook the overseas department of Algeria, where a serious situation was hardly calmed down.

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1. – Dobové zobrazení Žida

Příloha č. 2. – Žid lichvář, vykořisťovatel a úplatkář

Příloha č. 3 – Edouard Drumont

Příloha č. 4 – Léopold Emile Arton

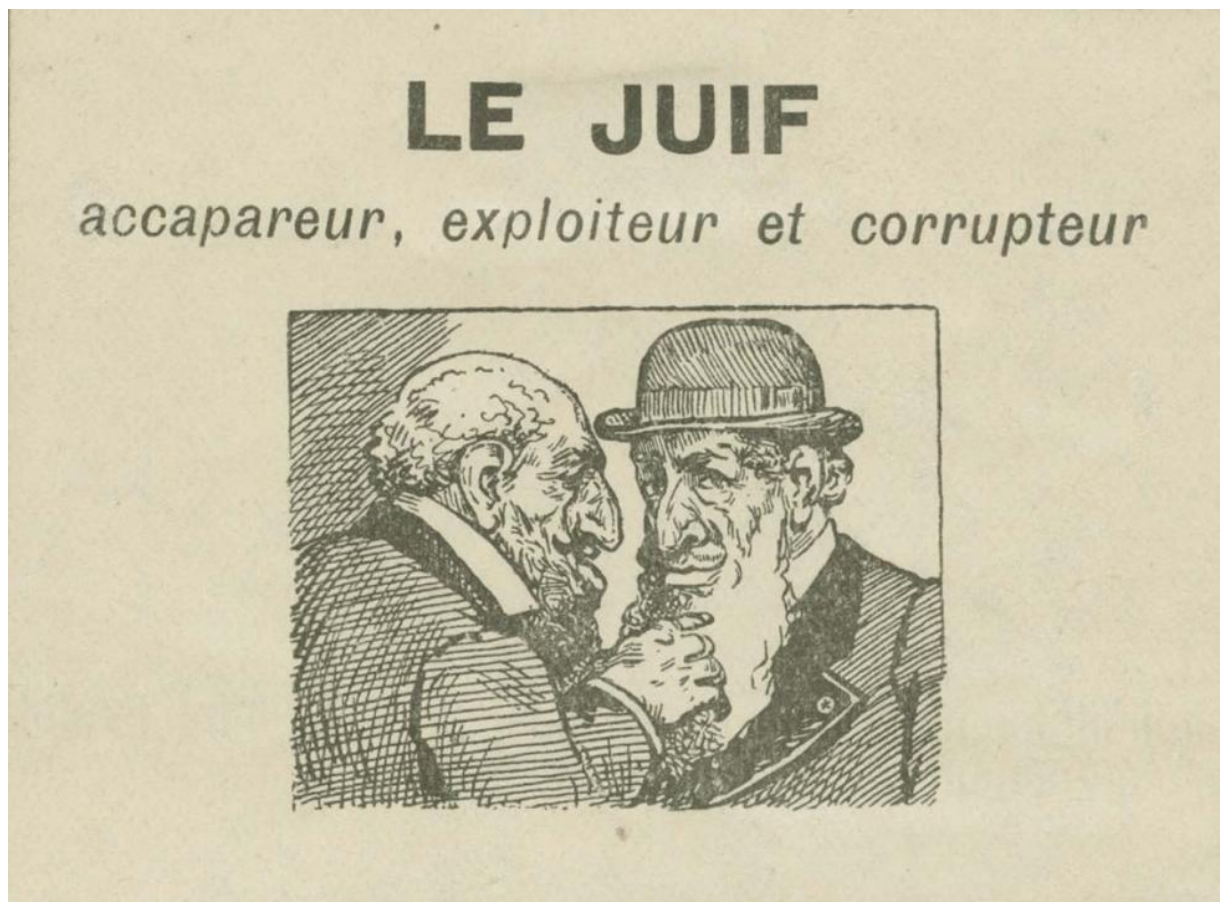
Příloha č. 5 – Joseph Reinach

Příloha č. 1. – Dobové zobrazení Žida

Zdroj: *La Cloche D'Argent*, 24. 6. 1893, 6/41, s. 1.

Příloha č. 2. – Žid lichvář, vykořisťovatel a úplatkář

Zdroj: <http://news.lib.uchicago.edu/blog/2011/09/01/hidden-treasures-in-the-special-collections-the-rosenberger-ephemera/asas-03010-2/> [23. 4. 2015].

Příloha č. 3 – Edouard Drumont

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:%C3%89douard_Drumont?uselang=fr#/media/File:Edouard_Drumont_BNF_Gallica.jpg [23. 4. 2015].

Příloha č. 4 – Léopold Emile Arton

Zdroj: *La Cloche D'Argent*, 25. 2. 1893, 6/24, s. 1.

La Diane

JOURNAL PARAISSANT LE DIMANCHE

YUSUF REINACH DIT BOULE-DE-JUIF

UNE CORRECTION MÉRITÉE

Zdroj: *La Diane*, 2. 3. 1890, 3/99, s. 1.